

7de VERGADERING. — 28 DECEMBER 1901.

Benoeming van Rapporteurs voor verschillende wetsontwerpen.

7de VERGADERING.

VERGADERING VAN VRIJDAG 28 DECEMBER 1901.

(GEOPEND TE 10¹/₂ UUR.)

Mededeeling van de benoeming van: 1°. voorzitters en onder-voorzitters der afdelingen; 2°. rapporteurs voor wetsontwerpen. — Behandeling van onderscheidene wetsontwerpen.

Voorzitter: de heer van Naamen van Eemnes.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 44 leden, te weten de heeren:

van Welderen Rengers, Baltman, Fennema, Godin de Beaufort, Sassen, Gleichman, van Boneval Faure, Dijkmeester, Bosch van Drakestein, Hovy, Rahusen, Pijnacker Hordijk, van Basten Batenburg, Rutgers van Rozenburg, Geertsema, van Asch van Wijck, Prinzen, Schimmelpenninck van der Oije, Nijsingh, Merkelbach, 't Hooft, van den Biesen, Welt, Michiels van Kessenich, van Velzen, Breebaart, Alberda van Ekenstein, van Lier, van Alphen, Vening Meinesz, van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen, de Jong, Laan, Reekers, van Zinnicq Bergmann, van Swinderen, Viruly, Nebbens Sterling, van Nierop, Vlieland Hein, Kist, Fransen van de Putte en Tak van Poortvliet,

en de heeren Ministers van Koloniën, van Buitenlandsche Zaken, van Justitie, van Binnenlandsche Zaken, van Financiën, van Oorlog en van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De Voorzitter deelt mede dat door de afdelingen zijn benoemd:

1°. tot voorzitters, de heeren Geertsema, van Boneval Faure, Pijnacker Hordijk, Fransen van de Putte en Alberda van Ekenstein;

2°. tot onder-voorzitters, de heeren Gleichman, van Alphen, van Lier, Reekers en Schimmelpenninck van der Oije;

3°. tot rapporteurs over de wetsontwerpen:

tot vaststelling van de hoofdstukken I en VII A der Staatsbegroting en van de Middelenwet voor 1902;

bekrachtiging van provinciale belastingen over 1902;

vaststelling van de begroting der Algemeene Landsdrukkerij voor 1902;

regeling van de ontvangsten en uitgaven van het pensioenfonds voor weduwen en weezen van burgerlijke ambtenaren, voor 1902;

inwerkingtreding van de wet tot afschaffing van de uitvoerrechten van indigo en van koffie in Nederlandsch-Indië;

voorziening in het kas-tekort van den Indischen dienst over 1902;

wijziging en verhooging der begroting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1900 (hoofdstuk I. Uitgaven in Nederland); en (hoofdstuk II. Uitgaven in Nederlandsch-Indië);

wijziging van de koloniale huishoudelijke begroting van Suriname voor het dienstjaar 1900;

wijziging en verhooging van de koloniale huishoudelijke begroting van Curaçao voor het dienstjaar 1900; en

verhooging van het Xde hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1900;

nadere wijziging van het Regeeringsreglement voor Curaçao;

vaststelling van het slot der rekeningen van ontvangsten en uitgaven voor Nederlandsch-Indië over de dienstjaren 1895, 1896 en 1897;

vaststelling van het slot der rekening van de koloniale uitgaven en ontvangsten voor Suriname over het dienstjaar 1898,

de heeren Vlieland Hein, Nijsingh, van Velzen, 't Hooft en de Jong;

nadere bepalingen omtrent den accijns op het gedistilleerd.

aanvulling en verhooging van het VIIde hoofdstuk B der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1901;

aanvulling en verhooging van het VIIde hoofdstuk B der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1900;

wijziging van het VIde hoofdstuk B der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1900;

aanvulling en verhooging van het VIIde hoofdstuk B der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1901;

goedkeuring van de op 4 October 1900 te 's Gravenhage tusschen Nederland en België gesloten overeenkomst van vrijdom van militie- en schuttersplicht der wederzijdsche onderdanen;

verhooging en aanvulling van het IIIde hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1900;

wijziging van het IVde hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1900;

naturalisatie van K. O. Lies en tien anderen;

naturalisatie van H. Holthuisen en dertien anderen;

wijziging en nadere verhooging van het VIde hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1900;

nadere verhooging van het VIde hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1901;

bekrachtiging van overeenkomsten met de stichting „Reinier van Arkel" en het zedelijk lichaam „Vereeniging van vrouwen tot het geven van onderwijs", te 's Hertogenbosch;

wijziging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1900;

aanvulling en verhooging van het IXde hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1901;

verhooging van hoofdstuk IX der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1901;

verklaring van het algemeen nut der onteigening ten behoeve van een spoorweg van Almelo naar Coevorden;

wijziging van het IXde hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1900,

de heeren van Nierop, van Welderen Rengers, Vening Meinesz, van Asch van Wijck en van Zinnicq Bergmann.

Aan de orde is de behandeling van de volgende wetsontwerpen:

I. VASTSTELLING DER BEGROTING VAN NEDERLANDSCH-INDIË VOOR HET DIENSTJAAR 1902. (4)

De algemeene beraadslaging wordt geopend.

De heer van Welderen Rengers: Mijnheer de Voorzitter! Ik acht het tegenwoordige tijdstip minder geschikt tot het voeren van wijdloopige beraadslagingen over de Indische begroting

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

en over het reeds gevoerde en te voeren staatkundige beleid van de Regeering. Bovendien is uit de schriftelijke gedachtenwisseling gebleken dat het voornemen niet bestaat groote bezwaren tegen de begrooting in te brengen, zoodat wij met vrij groote zekerheid kunnen aannemen, dat deze begrooting de goedkeuring van dezen tak van vertegenwoordiging zal verwerven.

Deze beide redenen leiden mij er toe in overweging te geven ons bij dit debat te bepalen tot de begrootingcijfers, die aanleiding geven tot opmerkingen en ons te onthouden van Staatkundige beschouwingen in min of meer uitgebreiden zin ten aanzien van het Regeeringsbeleid en wat de gevolgen daarvan zijn.

Ik, die voornemens was een enkel woord in het midden te brengen over de, mijns inziens, min of meer uitgebreide territoriale machtsuitbreiding in den Indischen Archipel, zal daarvan het voorbeeld geven en verder van het woord afzien, in de hoop dat mijn voorbeeld navolging moge vinden.

De heer **Hovy**: Mijnheer de Voorzitter! Indien ik het goed begrepen heb, dan is door u toestemming verleend tot het houden van algemeene beschouwingen.

De **Voorzitter**: Ja, doch de heer Fransen van de Putte heeft het woord gevraagd om te spreken over het denkbeeld van den heer Rengers; ik wensch dus den heer Hovy in overweging te geven, om het eerst het woord te doen voeren door den heer Fransen van de Putte.

De heer **Fransen van de Putte**: Mijnheer de Voorzitter! De beoordeeling van de staatkundige richting van den Minister kan in ieder geval uitgesteld worden tot de behandeling van hoofdstuk X der Staatsbegrooting, gelijk dit meer gebruikelijk is geweest.

Ik wensch het denkbeeld van den geachten afgevaardigde uit Friesland te ondersteunen. Wanneer ik het goed verstaan heb, verlangt hij dat wij deze Indische begrooting zonder hoofdlijke stemming en zonder debat zullen aannemen.

Wij hebben hier geen recht van amendement en hebben ons niet te bemoeien met de details van de Indische begrooting. De hoofdpunten van het Indische Regeeringsbeleid, nedergelegd in de verschillende paragrafen van het Voorloopig Verslag en van de Memorie van Antwoord, kunnen evengoed, zoo niet beter, behandeld worden bij hoofdstuk X van de Staatsbegrooting als heden.

De meeste leden toch wenschen heden bijtijds naar huis te gaan en overhaasting komt mij voor bij zoo gewichtige aangelegenheid als de behandeling van de Indische begrooting niet gewenscht te zijn.

Ten slotte houd ik ook het oog gericht op de gezondheid van den Minister, die, naar wij hopen, van daag over een maand beter zal zijn dan heden.

De heer **Pijnaacker Hordijk**: Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof dat er een misverstand heerscht bij de beide leden die zooeven het woord hebben gevoerd. Zij hebben namelijk gezegd, dat zij voorstelden om heden niet te discussieeren over de Indische begrooting.

Het komt mij voor dat dergelijk voorstel niet zou kunnen worden aangenomen met het oog op de Grondwet en op het Reglement van Orde dezer Kamer.

Een ieder die lust gevoelt over een wetsontwerp dat aan de orde is te spreken, moet natuurlijk daartoe volledige vrijheid behouden, en wanneer dus in deze Vergadering leden aanwezig zijn, die thans reeds discussie willen voeren over de Indische begrooting, dan kan dit door een votum der Kamer onmogelijk worden belet. Iets anders is het, dat sommige leden mededeelen het denkbeeld dat bij hen is opgekomen, om ditmaal niet bij de Indische begrooting in algemeene politieke beschouwingen te treden. Bij dat denkbeeld zou ik mij in zoover kunnen aansluiten, dat ook ik bereid zoude zijn mij ditmaal te onthouden van dergelijke algemeene politieke beschouwingen en die te berde te brengen bij de behandeling van hoofdstuk X der Staatsbegrooting.

Onder het bestuur van de beide vorige Ministers van Koloniën is, enkele malen althans, de discussie over de Indische

begrooting in één dag afgegaan en bij mij zoude niet het minste bezwaar bestaan om ook thans dit voorbeeld te volgen.

Ik persoonlijk heb niet zooveel op het hart dat daarom de discussiën gedurende eenige dagen zouden moeten worden gerekt, maar ik kan mij zeer goed voorstellen dat andere leden er anders over denken en het noodzakelijk achten om in vrij uitvoerige gedachtenwisseling onderling en met den Minister te treden. Ik moet er trouwens aan herinneren, dat de discussie langer dan een dag heeft geduurd bij de behandeling van de eerste Indische begrooting van den Minister Bergsma en evenzeer bij die van den Minister Cremer. Toen heeft men over de Indische begrooting twee, misschien drie dagen gedebatteerd. Wanneer zich dit verschijnsel thans ook weder voordeed, dan zou echter de beraadslaging z.s. Maandag moeten worden voortgezet en ik heb te veel deferentie voor verschillende leden der Kamer, die zoo mogelijk heden nog naar hun respectievelijke woonplaatsen willen terugkeeren en wien het zeer bezwaarlijk zal vallen om Maandag hier weer tegenwoordig te zijn, om niet persoonlijk al het mogelijke te willen doen om dit laatste overbodig te maken.

In zoover vereenig ik mij dus niet met het voorstel, maar met het denkbeeld, met den raad door de geachte afgevaardigden uit Friesland en Zuidholland gegeven en zal ik dus vermoedelijk aan de beraadslaging over de Indische begrooting geen deel nemen.

De heer **van Asch van Wijck**, Minister van Koloniën: Mijnheer de Voorzitter! Over het geopperde denkbeeld, om de discussie over de Indische begrooting uit te stellen, past het mij natuurlijk niet te spreken, maar naar aanleiding van de welwillende woorden van den geachten afgevaardigde uit Zuidholland, die zijn denkbeeld ook aandrong met te verwijzen naar den gezondheidstoestand van den Minister van Koloniën, wensch ik te verklaren dat ik wat mijn gezondheid aangaat, bereid ben elk debat gegrond op de gewisselde stukken te aanvaarden en dat, indien men het oog wil vestigen op mijn gezondheidstoestand, het mij aangener zal zijn thans het debat te aanvaarden, al duurt het dan ook vier dagen, dan met de begrooting voor mij te blijven zitten en niet de rust te hebben, die ik na afloop zou genieten om mij daarna te kunnen wijden aan die werkzaamheden, waartoe ik geroepen zal zijn na de afhandeling van deze begrooting.

Mijn dank derhalve betuigende aan den geachten afgevaardigde uit Zuidholland, wensch ik aan de Kamer te verzoeken de discussie niet uit te stellen met het oog op mijn persoon.

De heer **Fransen van de Putte**: Mijnheer de Voorzitter! Een kort woord slechts naar aanleiding van het gesprokene door den Minister van Koloniën.

Ik wensch dit te zeggen: dat ik mij niet zonder bepaalde aanleiding zou veroorloofd hebben in deze Kamer te spreken over de gezondheid van den Minister van Koloniën.

En in de tweede plaats, dat ik bereid en gereed ben de discussie te aanvaarden, maar dat ik desniettemin de eer heb aan de Kamer de volgende motie voor te stellen:

De Kamer,
van oordeel, dat het wenschelijk is dat de discussie over de Indische begrooting worde uitgesteld tot de beraadslaging over hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1902,
gaat over tot de orde van den dag.

De **Voorzitter**: Ik moet bezwaar maken de motie in stemming te brengen, en wel om deze reden, dat wij de discussie over een wetsontwerp niet kunnen afscheiden van de stemming.

En daar het nu geenszins in het voornemen ligt van den geachten afgevaardigde om de behandeling van en de stemming over de Indische begrooting uit te stellen, geef ik den geachten afgevaardigde in overweging om zijn motie in te trekken.

De heer **Fransen van de Putte**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer u mijn motie niet in stemming wilt brengen, dan vervalt mijn motie vanzelf, maar intrekken doe ik haar niet, en ik handhaaf mijn recht ook tegenover u, Mijnheer de President, om een voorstel als ik nu heb gedaan, aan het oordeel van de Kamer te onderwerpen.

De heer **Godin de Beaufort**: Mijnheer de Voorzitter! De

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

geachte afgevaardigde, de heer Fransen van de Putte, stelt een motie voor, de wenschelijkheid uitsprekende, dat de discussie over de Indische begrooting worde uitgesteld. Naar aanleiding daarvan wensch ik de vraag te stellen of aanneming der motie het door dien geachten afgevaardigde gewenschte gevolg kan hebben. Stel dat de motie wordt aangenomen, wat hebben wij dan bereikt? Dan heeft de Kamer toch alléén verklaard dat iets wenschelijk is, maar er is zooveel in de wereld wenschelijk, dat toch niet geschiedt! Zoo ook hier. De wensch, dat men niet zal overgaan tot de discussie over de Indische begrooting, kan toch nooit voor de leden dezer Vergadering inhouden het bevel om aan dien wensch te voldoen, zoodat men over die begrooting niet zou kunnen noch mogen spreken.

De reden echter waarom ik hoofdzakelijk tegen de motie van den geachten afgevaardigde ben, is, dat wij daarmee een bijzonder bedenkelijk antecedent zullen scheppen. Waar gaan wij toch heen, als, een onderwerp eenmaal aan de orde zijnde, de Kamer bij meerderheid van stemmen zou mogen uitmaken dat er alléén over zal worden gestemd, maar dat er geen discussie over zal plaats hebben, daardoor aan een minderheid de mogelijkheid ontnemende om haar oordeel over een ontwerp uit te spreken?

Wanneer men op die wijze bepaalt, dat er wel gestemd, maar niet zal gediscuteerd worden, involveert dit, dat men eigenlijk alle waarde eener openbare discussie ontkent, daar men alsdan stilzwijgend aanneemt dat de discussie zonder invloed op de eindstemming is. Men zou dus, de discussie verdragende tot later en de stemming niet, de paarden achter den wagen spannen. Dit kan toch, mijns inziens, de bedoeling van de Grondwet en van het Reglement van Orde onmogelijk zijn.

Om die reden kan ik mij niet vereenigen met de motie.

De heer Fransen van de Putte: Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde die mij voorafging, verliest geheel uit het oog het verband tusschen de discussiën over de Indische begrooting en over hoofdstuk X der Staatsbegrooting.

Gedurende de veertig jaren die ik de eer heb in het Parlement te verkeerden, is er nog nooit een motie voorgesteld of er worden exceptiën tegen den vorm opgeworpen, ook al was niemand over de juiste bedoeling in twijfel.

Dit doet men in andere Parlementen, o. a. in de Fransche Kamer, niet.

Daar heeft men een breedere opvatting van de zaken neemt men de motie voor hetgeen zij bedoelt te zijn. Ik laat daarom met vertrouwen de stemming over de motie aan het oordeel der Kamer over.

De bedoeling is eenvoudig om de discussie over hoofdpunten van koloniaal beleid te houden bij hoofdstuk X der Staatsbegrooting en niet bij deze Indische begrooting.

De heer van Welderen Rengers: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel ik de bedoeling van den voorsteller der motie zeer waardeer en meen, dat hij nu fond geheel dezelfde meening is toegedaan als ik, kan ik mij toch niet vereenigen met zijn motie, omdat, waar ik de bedoeling had slechts een welwillenden raad te geven, dien ik hoopte, dat ingang zou vinden, deze motie min of meer de strekking heeft een voorschrift te geven, waaraan naar mijn meening de Kamer zich niet heeft te houden.

Wanneer een onderwerp eenmaal op de agenda staat en het wordt er niet afgevoerd, dan heeft niemand zich te houden aan een dergelijke wensch, al wordt die door de meerderheid der Kamer uitgesproken. Ik acht deze motie daarom niet doeltreffend en zal er mij niet mede vereenigen.

De Voorzitter: Ik moet herhalen, dat ik de motie niet in stemming zal kunnen brengen. Men kan niemand dwingen een maand later bij hoofdstuk X te spreken en nu niet.

Ik geef thans het woord over de Indische begrooting aan den heer Hovy.

De heer Hovy: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou niet de vrijmoedigheid hebben het woord te vragen, ware het niet, dat de Minister zelf zijn wensch te kennen gegeven had om nu de zaak af te doen. Daarom neem ik de vrijheid om het woord te vragen, hopen de Vergadering niet onaangenaam te zijn door op dit oogenblik eenige algemeene beschouwingen te houden.

Als ik juist zie, is algemeene ingenomenheid betuigt met het optreden van dezen Minister van Koloniën, en van diens tot dusver gebleken ernst in de opvatting en ijver in de uitvoering van zijn taak. Echter is één voorbehoud gemaakt door een grooter of kleiner deel van deze Vergadering, van hetwelk wij in het Voorloopig Verslag met deze woorden vinden gewag gemaakt. „Men meende van deze zijde het voorbehoud te moeten maken, dat de Minister zich zal onthouden van op zijn bestuur over onze koloniën met haar talrijke vreedzame en goedgezinde Mahomedaansche bevolking den stempel te drukken van zijn Christelijke denkwijze, waarin een gevaar voor de rust en de goede gezindheid der inlandsche bevolking werd gezien.”

Zoo ook werd door een hooggeacht lid dezer Vergadering in de afdeeling, waarin ik het genoegen had met hem zitting te hebben, als zijn gevoelen te kennen gegeven, dat hij hoopte, dat het tegenwoordig Ministerie ridderlijk kleur bekennen zou, en zulks ook verwachtte van de mannen die daarin zitting hadden, maar dat hij één uitzondering moest maken, waarbij hij het oog had op het Departement van Koloniën.

Mijnheer de Voorzitter! Als jong lid dezer Vergadering — bovendien nieuweling in het parlementaire leven — wensch ik hier allermint op te treden als adviseur, maar wil liever mijn oor te luisteren leggen om veel te leeren uit de rijke ondervinding van zooveel mijner medeleden, wat stellig niet het minste geldt de zwaarwichtige taak van het beheer onzer uitgebreide koloniën. Maar juist op dat ééne punt, wat het netelige puntje voor sommigen schijnt, wensch ik met een enkel woord mij hier uit te spreken, omdat het, mijns inziens, hier een principieel en fundamenteel punt geldt, waarover ik sedert vele jaren een besliste overtuiging heb mogen vestigen.

„De Minister onthoudt zich” — zoo werd gezegd — „den stempel van zijn Christelijke denkwijze te drukken op zijn bestuur over onze koloniën”. Mijnheer de Voorzitter! Meer dan eenmaal is door dezen Minister de verzekering gegeven en thans weer in zijn Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag dezer Vergadering, dat hij daaraan zelfs niet denkt. Evenmin, dat de zending tot een tak van Staatsdienst zou worden gemaakt. In dat geval zou de vrees gegrond kunnen zijn, dat van Regeeringswege de keuze moest worden gedaan tusschen de onderscheidene denkwijzen der Christenen, en aan de een boven de andere de voorkeur zou worden gegeven.

Daar er geen enkele reden is, om den Minister niet te vertrouwen op zijn woord, meen ik met volle recht te mogen zeggen, dat deze vrees geen grond heeft, zoodat — ware dit het éenige bezwaar — het gansche voorbehoud daarmee kon worden beschouwd als geheel overtoollig te zijn.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, dit is ook niet het bezwaar bij hen, die zich zoo hebben uitgesproken. Niet „de Christelijke denkbelden van dezen Minister” maar geen enkele Christelijke denkwijze mag worden gepropageerd. Dit blijkt uit de vrees voor het Christendom, die in de aangehaalde woorden doorstraalt. „De rust en goede gezindheid der inlandsche bevolking wordt in gevaar gebracht.”

Ik meende, Mijnheer de Voorzitter, dat dit een verouderd standpunt was, waarvan men thans was teruggekomen. En wanneer ik spreek van een verouderd standpunt, meen ik er op te mogen wijzen, dat het ook weer niet zeer oud kan genaamd worden. Immers in den bloeitijd der Oost-Indische Compagnie, en nog veel vroeger, heeft niemand er zelfs over gedacht, dat er een gevaar in bestond den Javaan het Christendom te brengen. De eerste Europeanen, die Oost-Indië bezochten, de Portugeezen, hebben van hun eerste vestiging af steeds getracht hun aaraking met de inlanders dienstbaar te maken aan de uitbreiding van het Christendom. Vasco de Gama ving daarmee aan op zijn reize pl. m. 1500. Wie kent voorts den naam niet van den grooten zendeling Franciscus Xaverius, die tusschen 1540 en 1550 niet alleen door prediking, maar ook door werken der barmhartigheid, met name het heelen van zieken, de inlanders voor het Evangelie trachtte te winnen? De vruchten van dien arbeid, zoowel op Ceylon als in de Molukken, en zelfs in Japan, zijn niet uitgebleven, gelijk steeds het geval zal zijn, waar met waarachtige zelfverloochening en oprecht geloof het heil van den naaste wordt gezocht.

Toen omstreeks 1600 de Nederlanders de Portugeezen overleugelden en het Nederlandsch gezag in de landen, waar tot

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

nog toe het Portugeesche erkend was geworden, wisten te doen eerbiedigen, hebben deze hetzelfde gedaan met betrekking tot de behartiging van de belangen van den Christelijken godsdienst. De eenige verandering is slechts geweest, dat deze bij hun optreden den Roomschen priester der Portugeezen hebben vervangen door den Gereformeerden predikant, maar dat verandert aan het beginsel niet. Uitrukkelijk werd als een der punten der kerkorle vastgesteld, dat de bekeering der heidenen moest worden bevorderd, terwijl niet alleen op Java, maar ook op de dusgenaamde „buitenkantoren” of hoofdpunten van vestiging buiten Java centraalpunten van evangelisatie werden opgericht.

Jammer, dat het verval der Compagnie gepaard ging met het verval van het zendingswerk. Het getal der uitgezonden predikanten werd steeds kleiner, daarbij werd het ongeloof dienaar en de wereldzin grooter, naarmate de ouden wegvielen door den dood. De directeur van het Zendingshuis der Nederlandsche Zendingsvereniging, de heer S. Coolsma, die in zijn jongst verschenen werk: „De Zendings eeuw voor Nederlandsch Oost-Indië” een kort, maar zeer behartigenswaardig overzicht geeft van den zendingsarbeid der Oost-Indische Compagnie, schrijft aan het eind van dat overzicht: „Toen de Compagnie haar evangelisatie-arbeid in Nederlandsch-Indië staakte, vond men op verschillende posten, naar matige berekening, minstens 70 000 inlandsche Christenen en over het geheel genomen behooren de gemeenten, in dit tijdvak gesticht, nog tot onze beste gemeenten in Indië.” Trouwens het ligt geheel in de ziele der Oostersche volken, dat de macht die de bovenhand verkrijgt, ook haar godsdienst invoert. De geschiedenis getuigt daarvan voldoende, om dit hier te behoeven te herhalen.

Welk motief kan er dus geweest zijn, om daarmee te stoppen?

Mijns inziens, Mijnheer de Voorzitter, moet dit gezocht worden in den algemeenen toestand, waarin de zich noemende Christelijke maatschappij allengs aan het einde der achttiende en het begin der negentiende eeuw was gekomen. De godsdienstzin der vaderen had plaats gemaakt voor materialisme en mammondienst. Het geloof in de waarheid van het Christendom en de onmisbaarheid daarvan om werkelijk gelukkig te kunnen leven en sterven, was verdrongen door aanbidding van het stof. Wat men zelf niet geloofde, kon men aan anderen niet geven. De Kerk van Christus werd smakeloos zout. Onder de leus van vrijheid der conscientie en eerbiediging van ieders overtuiging, ging de propaganda voor een heilig beginsel teloor. Ieder moest weten wat hij geloofde. Per slot van rekening was elke overtuiging even goed. Daarom liet men den heiden gaarne in zijn heidendom, en den Mahomedaan in zijn Mahomedanisme.

Vergun mij dit een tijd van geestelijke onverschilligheid te noemen, die toch waarlijk niet als de meest gewenschte kan worden voorgesteld.

In dien tijd heeft echter de propaganda niet stilgezeten. Maar het was de propaganda der leer van den valschen profeet, die hoe langer hoe meer veroveringen maakte. Toen is niet gevraagd geworden: „zou het ook gevaarlijk kunnen zijn voor de rust en de goede gezindheid der inlandsche bevolking, wanneer op haar de stempel van de Halve Maan wordt gedrukt?” Men weet toch genoegzaam, dat er geen verzoening mogelijk is tusschen de Halve Maan van het Mahomedanisme en het Kruis van Golgotha. Ismaël en Isaïe zijn en blijven gezwoeren vijanden; het Apostolisch woord, Gal. 4 vers 29 blijft ook thans nog van kracht: „Gelijkerwijs toen, die naar het vleesch geboren was, vervolgde dengenen, die naar den geest geboren was, alzoo ook nu.” En dat zal van kracht blijven, zoolang deze bedeeling duurt. De grootste vijand van het Mahomedanisme is het Christendom. Reeds uit *utiliteitsgronden* had gezorgd moeten worden, dat door prediking van het Christendom deze zoo propaganda werd tegengehouden. Zij heeft echter steeds voortgewoerd, en is zoo ver gevorderd, dat Javaan en Mahomedaan, dat vroeger twee was, één is geworden.

Gelukkig is inmiddels een andere tijd aangebroken.

De gemeente van Christus is haar heilige roeping weer gaan gevoelen, en met een beschuldigende conscientie over zooveel lafheid en verzuim heeft zij den arbeid der zending weer ter hand genomen en wenscht zij eenigszins te herstellen wat zij heeft nagelaten gedurende zoo vele jaren. Zij heeft gevoeld, en dies gezegd: „die tijd van onverschilligheid en werkeloosheid heeft een smaad geworpen op het Christendom. De inlandsche

bevolking, die niet anders verwacht heeft, dan dat haar overheerschers haar hun godsdienst zouden hebben gebracht, heeft door ons verzuim den indruk bekomen, dat de godsdienst der Christenen niet deugde, dat de Mahomedaanische beter was. Dien indruk weg te nemen is onze dure plicht en wees ons, wanneer wij daaraan niet voldeden. De nood is ons opgelegd.”

En welke nu moet de houding der overheid zijn?

Tegenover de inlandsche bevolking te doen, alsof zij in de verbreiding van het Christendom een gevaar zag? Beteekent dat niet zooveel in de oogen der bevolking als partij kiezen tegen het Christendom en vóór de propaganda van Mahomed? „Die niet voor Mij is, is tegen Mij”, zegt de Christus. Neen, zij kan en mag niet anders doen dan alle hinderpalen wegruimen, die de bevordering van het Christendom in den weg zouden kunnen staan. Terwijl niemand van haar vraagt, dat zij zelf ga doen wat het werk der Christelijke gemeente is, eischt men van haar in naam van het heilig beginsel, waarom het hier gaat, dat zij als Christelijke overheid belijde, dat het Christendom hooger staat dan de leer van Mahomed; dat zij — *zonder den allerminsten drang uit te oefenen* — toch toone de waarachtige belangen der inlandsche bevolking voor te staan, door, zooveel op haar weg ligt, behulpzaam te zijn, opdat de bevolking een betere Godsvereering moge leeren kennen dan de Islam haar bracht.

Daarom moet uit het Regeeringsreglement ten spoeligste verdwijnen art. 123, dat bepaalt dat — terwijl ieder burger die eenmaal in de kolonie is toegelaten, vrijheid heeft zich te bewegen zoals hij wil, zijn waar te verkoopen, zijn beroep uit te oefenen — alleen de bedienaar van het Evangelie een bijzondere toelating moet vragen, of hij wel de beste koopwaar, en dat wel zonder betaling, den armen inlander aanbieden mag.

Wanneer ik een kranke door een kwakzalver zie ten gronde richten, ben ik dan niet verplicht hem de hulp van een bekwaam geneesheer aan te bieden? En zal de kranke daarover gram worden? Het Christendom biedt den inlander de purl van groote waarde aan zonder geld en zonder prijs. Daarin toch kan nimmer een gevaar schuilen!

Zooeven sprak ik van utiliteitsgronden. Naar mijn iunige overtuiging zal het een zegen zijn, ook met het oog op de zekerheid en het behoud onzer koloniën, dat de macht van den Islam hoe eer hoe beter worde gebroken — niet met vleeschelijken arm — doch door de prediking van het Evangelie. De band tusschen de Kroon en haar talrijke onderdanen aan de overzijde der zee zal er zeker hechter en sterker door worden. Ik had gehoopt dat dit langzamerhand tot een *communis opinio* geworden was, en blijf bij die hoop volharden. Het Koloniaal Verslag brengt ons toch telken jare de bemoedigende tijding, dat nergens de prediking van het Christendom rustverstorend werkt, en niemand minder dan de, ook door mijn geestverwanten en mij, hooggeachte afgetreden Minister van Koloniën heeft in 1897 — gelijk door dezen Minister in zijn Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer in herinnering is gebracht — omtrent de Christelijke zending verklaard, dat beschaving, welvaart, rust en orde door haar waren bevorderd, en hij dus, als Minister, bereid was der zending zijnen steun te verleenen.

Dit gunstig getuigenis omtrent den arbeid der Christelijke zending, openbaar wordende in het gedrag der inlandsche Christenen, vinden wij telkens herhaald en dat waarlijk niet het meest uit den mond of de pen van de geestverwanten van dezen Minister, doch van mannen die de toestanden in Indië grondig kennen en op grond van eigen ervaring spreken. Of worden de Amboineesche Christenen als soldaten niet geroemd? Mag niet in de Minahassa en in de Battalanden van Sumatra, te Depok, Modjowarno en zoovele andere plaatsen op Java, op kostelijke vruchten van den zendingsarbeid worden gewezen? En ook op Midden-Java bleek in de laatste jaren nog zoo in het oog springend, hoe een onbaatzuchtig optreden van Christenleeraren en Christen-geneesheeren een werkelijk onverwachten invloed kan uitoefenen. Het zou mij al heel weinig moeite kosten met vele voorbeelden mijn beweren te staven, maar ik wil den tijd niet te veel in beslag nemen.

Alleen zij het mij vergund hier mede te deelen hoe juist dezer dagen mij ter oore kwam, van een zijde die ik volstrekt niet verwachtte, hoezeer het optreden van den zendings-arts dr. Scheurer te Djoeja door de inlanders werd gewaardeerd en hoezeer hij het vertrouwen onder hen had weten te winnen,

7de VERGADERING. — 28 DECEMBER 1901.

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

zoodat niet zelden voorkomt, dat velen groote reizen maken om zich onder zijn verpleging te begeven. Zij gevoelen: daarklopt een hart vol liefde voor den inlander en vol medelijden met zijn nooden. En zou men waarlijk denken, dat de liefde niet door wederliefde zou worden beantwoord? Of, dat er een gevaar in zou schuilen hen te wijzen op Hem, uit wiens volheid de ware liefde stroomt, opdat ook zij Hem mochten leeren kennen als hun Heiland en Zaligmaker? Met het oog op zulke uitkomsten herhaal ik daarom, Mijnheer de Voorzitter, het is van het grootste belang voor onze overheid en voor ons allen, die het welzijn van onze koloniën zoeken, dat er een breede schare van mannen en vrouwen, want ook vrouwen kunnen er zooveel nut stichten, mogen heentrekken, bezield met het vurig verlangen het heil van den inlander te zoeken. Hun invloed zal zeer zeker weldadig werken, en het Christendom in eere herstellen bij den inlander, omdat hij gevoelen zal dat het niet alleen een naam is, maar dat er kracht van uitgaat ten goede. Moge dan ook meer en meer door het gedrag der Europeanen, die naar onze koloniën gaan, met het doel om daar hun beroep uit te oefenen, en evenzoo der ambtenaren, die door het Gouvernement op de verschillende posten gesteld worden, die invloed niet gebroken worden. Hierop toe te zien en hiertoe mede te werken zal geen gering aandeel zijn, dat van Regeeringswege kan worden bijgedragen tot bereiking van dat schoone doel. De kerstening van Indië zal ten slotte blijken een zegen te zijn voor vaderland en koloniën; want immers zij rust op het laatste gebod van den Grooten Meester: „Predikt het Evangelie aan alle creaturen”, en in het houden van zijn geboden is grooter loon, zoowel voor volken als voor individuen.

Maar hoe moet de rechtstoestand van den inlandschen Christen geregeld worden? Deze vraag moest geen vraag meer behoeven te zijn. Het spreekt vanzelf, dat de inlandsche Christen volkomen dezelfde rechten moet hebben als de niet-Christen. Reeds art. 119 van het Regeeringsreglement wijst daarop, dunkt mij, voldoende. Daarom moeten alle bezwaren, die de volle verwezelijking daarvan alsnog in den weg staan, ten spoedigste worden opgeheven. Met veel genoegen nam ik kennis van hetgeen daaromtrent door den Minister is gezegd in de Memorie van Beantwoording aan de Tweede Kamer: „Wetten, reglementen en verordeningen zullen geleidelijk moeten herzien worden, voor zoover daarin nog het mahomedaansch of heidensch karakter van de inlandsche huishouding en van het inlandsch bestuur wordt verondersteld.”

Hierbij spreek ik alleen als mijn hoop en verwachting uit, dat het bijvoegsel „geleidelijk” niet in al te benauwen zin moge opgevat worden, en zulks hoe eer hoe beter moge geschieden. De Christen-inlander moet kunnen blijven in het dorpsverband, en niet daarvan losgemaakt behoeven te worden, waarvan ik geen noodzakelijkheid noch ook wenschelijkheid kan inzien. De dokter-djawa moet, als hij Christen wordt, dokter-djawa kunnen blijven (alleen hoop ik dat hij een verbeterde editie zal worden). De regent evenzoo zal regent moeten kunnen blijven, en de niet-regent, die Christen is, regent kunnen worden, als hij overigens geschikt is, gelijk ook reeds op sommige plaatsen in de Buitenbezittingen het geval is. Art. 124 mag daaromtrent geen hinderpaal in den weg leggen en zal daarom, zoo noodig, gewijzigd moeten worden, zóó dat alle quaestie daaromtrent worde opgeheven.

Dezer dagen kreeg ik een woord van Thorbecke onder de oogen, dat ik meen van toepassing te zijn op de maatregelen, die thans ten opzichte van deze zaak moeten genomen worden. „De geest en wil eener Regeering moeten onder alle omstandigheden blijken”, zoo schreef hij. „Terwijl de zoogenaamde conservatieve politiek een zinkend leven tracht te behouden of terug te roepen, komt uit liberale bron” (welk woord ik thans in den idiëlen zin wensch te verstaan, want dit is het, wat de anti-revolutionnair wensch in toepassing te brengen) „vernieuwing, hervorming, wasdom voort.” Soms tijds zal dit doel worden bereikt „door versperringen op te ruimen, die overblijfselen zijn eener verouderde orde”, en soms „door nieuwe beginselen, regels en instellingen te vestigen.” Hier nu zal m. i. het een en het ander moeten worden gedaan, opdat niet langer sprake zij van een „bijzondere toelating” voor den be-

dienaar van den Christelijken godsdienst, noch ook van krenking van rechten voor den inlander, die dien godsdienst beleeft.

De heer van den Biesen: Dezelfde zinsnede uit het Voorloopig Verslag, waarover de vorige spreker het woord heeft gevoerd, geeft ook mij aanleiding een oogenblik de aandacht der Kamer te vragen. Die zinsnede luidt:

„Zonder iets te kort te doen aan deze overwegingen en de gematigdheid erkennende, waarvan de Minister had blijk gegeven, meende men van deze zijde echter het voorbehoud te moeten maken, dat de Minister zich zal onthouden van op zijn bestuur over onze koloniën met haar talrijke, vreedzame en goedgezinde Mahomedaansche bevolking den stempel van zijne Christelijke denkwijze te drukken, waarin een gevaar voor de rust en de goede gezindheid der inlandsche bevolking werd gezien.”

Nu vraag ik: hoe is het nu mogelijk, om zulk een wensch te uiten tegenover een pas opgetreden Christelijk Ministerie? Ik kan er geen andere uitlegging aan geven dan dat het zeer moeilijk schijnt te zijn te breken met het zoozeer gevierde liberale Regeeringsbeleid en zich te schikken in de omstandigheden, zooals die zich thans voordoen. Alles is geoorloofd, behalve dat de Regeering als Christelijke Regeering optreedt. Of onze bruine medebroeders stelselmatig tot Mahomedanen gevormd worden, zooals door den vorigen geachten spreker zoo duidelijk aan het licht is gebracht, dat komt er niet op aan. Ook niet de omstandigheid, dat een Mahomedaan te bekeeren hetzelfde is als een Moriaan te wasschen. Het ter bedevaart gaan naar Mekka werd door de vorige Regeeringen maar al te zeer begunstigd en in de hand gewerkt. Het ging zoover, dat de stoombootmaatschappijen, om het Javaantje te verlokken, in alle kampongs biljetten aanplakken lieten, vermeldende dat op dien en dien dag booten vertrekken om naar het graf van Mahomed te gaan. En de Javaan, ziende dat zijn medebroeders uit de kampong ook daarheen gingen, verkoopt zoo noodig alles om ook zijn bedevaart naar Mekka te kunnen maken.

Dit niet alleen, maar onze ambtenaren moeten op sommige hooge Mahomedaansche feestdagen hun opwachting maken bij de inlandsche vorsten.

Moet dit alles nu een zegen heeten voor onze overzeesche bezittingen? Dan vraag ik: stond vroeger de geheele Christenheid niet op om de halve maan te stuiten en te keeren?

Wat stroomden bloeds en offers zijn niet gebracht om den Turk tot staan te brengen bij Lepanto en onder de muren van Weenen?

En leert niet de geschiedenis van af het innemen van Constantinopel tot den huidige dag, dat wreedheid en wellust de grondtonen zijn van het Mahomedaansch geloof? Maar dit alles wordt getolereerd als de Regeering maar geen Christelijke tint aanneemt.

Maar er is meer.

Door dit alles te dulden, en door bijv. gelden te verstrekken tot viering van heidensche offerfeesten en tot het oprichten van Moskeeën, trad de Regeering in de oogen der bevolking op, als zijnde vijandig aan het Christelijk geloof, hetgeen door den vorigen geachten spreker zoo duidelijk is aangetoond.

En niets is verderfelijker dan dat de overheid den schijn aanneemt van vijandig te zijn aan het Christelijk geloof, dat hier in het moederland toch het overheerschende geloof is.

Verder mogen de Chineezzen den inlander gerust het opium schuiven en het dobbelen leeren. Wat nood, als de Regeering maar niet een Christelijke zij.

Neen, Mijnheer de Voorzitter, meer dan tijd wordt het, dat de Christelijke beginselen voorzitten bij de Regeering bij het besturen van de aan ons onderworpen bevolking. Waarom hebben wij ons anders opgeworpen als voorgden en beschermers van een volk, als wij hen de eenige waarachtige beschaving onthouden? Deze Minister, dien ik hoogacht, wiens stalen werkracht ik bewonder en van wiens beheer ik mij veel goeds voorstel, is er de man niet naar om zijn Christelijke beginselen onder stoelen of banken te steken, zal der bevolking doen zien, dat het een Christelijke Regeering is die haar regeert.

Dat Christelijk Regeeringsbeleid zal de verdere voortwoeking van den Moslim niet openlijk bevorderen en de bedevaarten naar Mekka niet aan doen moedigen. Het zal den inlander verlossen van de Chineesche woekeraars en dobbelaars, en niet

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

het minst van die gevloekte opium-kitten, ten minste het opiumgebruik beperken en waar het onbekend is niet invoeren.

Het zal niet verder heidensche offerfeesten geldelijk steunen.

Het zal het Christendom vrijelijk doen verkondigen en de verkondigers er van beschermen, bijstaan en subsidieeren. Het zal geen hinderpalen stellen aan het bezoeken van Christenen door hun geestelijke overheid. Het zal den Christen-inlander steunen en zooals de overige geachte spreker te recht zeide, hem in aanmerking doen komen voor ambten en bedieningen en zijn rechtsverhouding regelen. Het zal verder het geven van Christelijk onderwijs daar waar het pas geeft bevorderen.

Daardoor en daardoor alleen zullen wij waarlijk aan onze verplichting van Christennatie tegenover de ingezetenen onzer koloniën voldoen.

Daardoor zal het lot der koelies verzacht en verbeterd worden.

Daardoor zullen wij weerhouden worden, onze goede Javanen als koelies naar andere streken te doen vertrekken.

Daardoor zullen de prostituées uit gevangenissen en de kazernen verdwijnen.

Daardoor zullen de dwangarbeiders meer menschwaardig behandeld worden en zal men die ongelukkigen, die niet ter dood zijn veroordeeld, ook niet door den vijand doen neerschieten.

Als wij ooit onze koloniën zullen moeten verlaten, zal dat, naar mijn innige overtuiging, niet wezen omdat wij er het Christendom verspreid hebben, maar veeleer, vrees ik, het fanatisme van het Mahomedaansch geloof.

Die op Java verspreid wordende Muselmansche couranten, die Javaansche jongelieden, die te Constantinopel worden opgeleid, het zich bliksemsnel verspreiden over alle kampongs van een nederlaag onzer wapenen of van een zegepraal der Turksche legers, als waren ze alle heliographisch met het slagveld verbonden, dit alles, zeg ik, stemt tot nadenken.

Mocht het ooit zoover komen, dat wij onze koloniën moeten verlaten, dat dan de geschiedenis niet van ons getuige dat wij er alleen millioenen en nog eens millioenen vandaan haalden en dat de beschaving die Nederland er bracht, behalve in wat wegen en waterleidingen, bestond in opiumkitten, in een troep onechte kinderen en in een berg van leegge blikjes en leegge champagneflesschen.

De heer van Alphen: Mijnheer de Voorzitter! Met waardeering zie ik den nieuw opgetreden Minister krachtig voortgaan met het uitvoeren van de, door den Gouverneur-Generaal voorgestelde, maatregelen tot verhooging der weerkracht in onze kolonie. Het verheugt mij dat de werken, bestemd tot verdedigen der haven en toegangen van Batavia, reeds in het volgende jaar gereed kunnen zijn. Die tot verdediging van Soerabaja's oostervaarwater schijnen, door den slappen grond waarop ze gebouwd worden, meer tijd te vorderen en als voorbereiding tot het maken van veldwerkjes, in de 2de linie, worden daarbij 3 zanddepots noodig geacht, zoomede telegraafaanleg, voor de reeds gereed zijnde batterijen in het Westgat. Nu die bijkomende werken worden noodig geoordeeld, door een zóó bevoegde autoriteit als de generaal Roozeboom, in overleg met de commandanten van land- en zeemacht, en wel na plaatselijk onderzoek, zal ik daartegen zeker geen bedenkingen opperen. Half werk is nimmer geraten en de meerdere uitgaven van f 73 000 zijn niet zóó aanzienlijk om er hier geen vrede mede te hebben. Dat die kustbatterijen bij oorlog bediend zullen worden door, daarmede geoefend, marine-personeel, acht ik heel verstandig en een navolgenswaardig voorbeeld voor Nederland.

Het reorganiseeren der artillerie van het Indische leger en voortgaan met het uitzenden van beter veldgeschut, zoodra gunstige rapporten zullen zijn ontvangen over het daar reeds aangevoerde, vind ik zeer wenschelijk. Nu eenmaal besloten is om Java niet door vestingen, maar door levende strijdkracht te verdedigen, is het noodig om de veldartillerie te versterken, die te zwak is in verhouding tot de infanterie en de andere wapens. Dit laatste werd reeds in de andere Kamer betoogd door een officier van het Indische leger en de Minister sloot zien daarbij aan. Tegenover buitenlandsche vijanden is modern veldgeschut bepaald onmisbaar, maar het zal ook uitstekend te stade komen bij menige expeditie in onze kolonie, ons daarbij verlies van manschappen kunnen besparen en het gunstig verloop kunnen bespoedigen. Behoorlijk georganiseerde transporttreinen

zullen tot het laatste ook zeker medewerken: de behoefte daaraan is trouwens sedert jaren algemeen erkend. Noode moest men tot nu toe daarin voorzien door koeliediensten van dwangarbeiders. Niemand zal het echter billijk vinden, om kettingjongens tot die diensten te verplichten onder het vuur van den vijand; het is dus *dubbel* te waardeeren dat in die transportdiensten beter zal worden voorzien.

Voor de maritieme verdedigingsmiddelen der Indische havens en reeden, meent men zich nu te moeten bepalen tot torpedo-booten, waarvan er in 1902 5 in Indië zullen zijn. In antwoord op de vraag, in ons Voorloopig Verslag, hoeveel van die vaartuigen tot die verdediging in het geheel worden noodig geacht, en of die alle van hetzelfde type zullen zijn als de laatst uitgezondene, schrijft de Minister: dat voor de verdediging van Soerabaja, in verband met de overige verdedigingsmiddelen, zes torpedo-booten van datzelfde type worden noodig geacht. Dat aantal nu komt mij te gering voor om krachtig te kunnen medewerken tot verdediging van beide zeegaten: voor verlies is daarbij geen reserve, en eenige torpedo-booten van kleiner model zijn, naar mijn bescheiden oordeel, daarbij noodig, om te kunnen ageeren tegen schepen, die doordringen tot de reede.

De Minister zegt verder, dat nog in onderzoek is, in hoeverre torpedo-booten zouden kunnen medewerken tot verdedigen van andere havens en toegangen. Dat ze dat kunnen doen, zal bij dat onderzoek zeker wel blijken, maar ik hoop dat men bij het bepalen van het aantal dat voor die medewerking noodig is, wat ruimer te werk zal gaan dan voor Soerabaja.

In antwoord op de bemerking dezerzijds dat het niet doelmatig wordt geacht om, in vreedstijd, slechts één of enkele der in Indië voorhanden zijnde torpedo-booten in dienst te houden, zegt de Minister, dat het Koninklijk besluit van 27 Juni 1901 (*Staatsblad* n°. 191), de bevoegdheid geeft om er één of *meer* in dienst te houden. Volkomen juist, Mijnheer de Voorzitter, maar de quaestie is, of men van die bevoegdheid, al dan niet, een ruim gebruik zal maken, en ik acht het zeer geraten om dat *wel* te doen. Om zeker te zijn dat men, in tijden van nood, van die torpedo-booten alle mogelijke profijt zal trekken, is ruime gelegenheid tot oefenen hoog noodig voor het machinekamer-personeel en voor de verdere bemanning, waarvan niet enkelen, maar zeker wel de meesten in Nederland nog nimmer op die vaartuigen zullen gediend hebben. Maar evenzeer is dat oefenen noodig voor de commandanten, om vertrouwd te raken met hun booten, en om geheel tehuis te zijn in de beide zeegaten, ook dan wanneer de tonnen en merken daar zijn weggenomen, zooals in oorlogstijd natuurlijk zal geschieden. Daar de bemanningen der torpedo-booten alle steeds voltallig in Indië moeten zijn, zou ik het ook een vreemde praktijk vinden, om hun vaartuigen op den wal onder dak te laten. Om ze te sparen is dit niet noodig, want bij zorgzame behandeling zullen de booten, in dienst, in even goeden staat blijven als op de helling. Volgens het laatste Marineblad werd door een commissie in Engeland zelfs gerapporteerd, dat de *beste* wijze van conserveeren voor torpedo-booten was, ze in dienst te houden met een vaste en met zorg gekozen bemanning.

Een reserveschip, als versterking van het auxiliair eskader, wat in de andere Kamer werd voorgestaan, zal, hoe wenschelijk ook, vooreerst wel blijven behooren tot de *vrome* wenschen. Versterking van dat auxiliair eskader, in oorlogstijd, werd vroeger ook door mij meermalen aanbevolen, maar op onze weinige pantserschepen en kruisers wordt ook gerekend voor de binnenlandsche defensie en voor onze bezittingen in de West-Indiën, en, als het achtste pantserschip gereed zal zijn, zullen wij nog geen enkel reserveschip over hebben, maar veeleer nog een *Kortenaar* te kort komen, zooals ik in 1898 betoogde.

Evenmin zou het baten om, nu er geen nieuw flotiële-vaartuig gevraagd wordt, terug te komen op mijn vroeger herhaald streven, om aan die scheepjes der Indische militaire marine meer snelheid en weerkracht te geven, zonder ze daarom grooter of veel duurder te maken, zoodat ze ook buitenlandsche vijanden afbreuk konden doen. Die scheepjes zouden dan reeds dadelijk dienst kunnen doen voor kondschap en als *éclaireurs*. Na een eerste treffen met den vijand, die dan natuurlijk ook wel geleden zal hebben, en zéér spaarzaam moet zijn met zijn kolenvoorraad en zijn amunitie, zouden ze dan het auxiliair eskader kunnen steunen en aanvullen, of wel kunnen medewerken tot verdedigen

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

der vaarwaters naar Soerabaja, waarvoor ik de oude *Prius Hendrik* zoo gaarne had zien bewaren, maar die tot mijn teleurstelling voor die diensten werd afgekeurd.

Het auxiliair eskader heeft dus nu geenerlei reserve of steun, hoe dan ook, en geen enkele torpedo-boot, want die ik zooeven besprak hooren bij de zeegaten en havens. Des te meer is het dus noodig om te waken dat die enkele werkelijke oorlogsschepen, die wij in Indië hebben, steeds geheel slagvaardig zijn en blijven. Ons etablissement te Soerabaja moet noodwendig bij machte zijn om defecten en averijen van die schepen en hun werktuigelijke inrichtingen deugdelijk te herstellen. Met voldoening las ik de verklaring van den Minister, dat het, ook voor de tegenwoordige behoeften, nog voldoende geoutilleerd wordt geacht, maar ik kan niet toegeven, dat daarbij in aanmerking moest worden genomen, dat belangrijke herstellingen, aan de schepen van het auxiliair eskader, steeds in Nederland worden uitgevoerd. In oorlogstijd moet dat wel degelijk daar kunnen geschieden, en niet alleen deugdelijk, maar ook in korten tijd.

Verder zegt de Minister, dat de tegenwoordige regeling van de leiding der afdeling „stoomwerktuigen” bij dit etablissement, alle reden tot tevredenheid geeft. Ik kan dit niet beamen, met het oog op de zoo langdurige en herhaalde reparatiën, die de scheepsmachineriën daar ondergaan, waardoor de schepen geruimen tijd aan den dienst worden onttrokken, wat altijd schadelijk is, maar in oorlogstijd noodlottig kan zijn. Dat dit vroeger minder de aandacht trok van Zijn Excellentie dan tegenwoordig is natuurlijk, maar het gesukkel met de *Sumatra* is hem zeker niet ontgaan.

En nu de *oorzaak*. Daarvoor moet ik terugkomen op hetgeen ik in December 1894 heb gezegd, toen bij het etablissement geen werktuigkundige ingenieurs meer geplaatst zouden worden. Toen betoogde ik breedvoerig, dat en waarom ik het hoog noodig achtte, om met de *hoofdleiding* van de werkzaamheden der afdeling „stoomwerktuigen”, evenals jaren geleden, te belasten een werktuigkundig ingenieur, geen jeugdig theoreticus natuurlijk, maar een man met *veel* ervaring, in het vervaardigen en repareeren van scheepsmachineriën. In die vroegere jaren moest men daarvoor noode een Engelschman engageeren, maar nu zijn daarvoor in alle opzichten geschikte ingenieurs stellig, en ook tegen aannemelijke voorwaarden, in Nederland te vinden. Zóó iemand kan zich zeker geruimen tijd op de hoogte houden van de ontwikkeling bij het stoomwezen en, na zeer lang verblijf in Indië, zou hij, door enkele maanden naar Europa te gaan en daar de beste etablissementen en fabrieken te bezoeken, zich weer volkomen op de hoogte kunnen stellen.

Ik zeide vroeger onder meer ook, dat de officieren-machinist, bij het etablissement gedetacheerd, volkomen vertrouwd als ze zijn met de machineriën en behoeften der vloot, daar stellig zeer goede diensten kunnen presteeren, en gaarne voeg ik daar nu aan toe, dat ik overtuigd ben dat ze steeds trouw, met al hun vermogen daarnaar gestreefd hebben; die detachering juich ik daarom ook nu nog van harte toe. Maar ik zeide tevens, dat een uitstekend machinist daarom nog geen werktuigkundig ingenieur was, evenmin als een werktuigkundig ingenieur daarom een geschikt machinist zou zijn. De eischen voor beide werkzaamheden en de opleidingen die daarvoor noodig zijn, loopen verre uiteen. Naar mijn vaste overtuiging behoort aan het hoofd van de afdeling „stoomwerktuigen” bij ons etablissement, evenals bij alle andere groote inrichtingen of fabrieken, te staan een kundig en ervaren werktuigkundig ingenieur. Zoolang die daar ontbreekt, kan men geen spoedig en volledig voorzien in de behoeften onzer schepen verwachten en, in billijkheid, nog veel minder vorderen. Dien chef kan men veilig flink bezoldigen, want hij kan ons niet alleen duizenden besparen aan reparatiekosten die in Indië zoo geweldig oploopen, maar ons vooral ook bewaren voor herhaald gemis van schepen, die noodig zijn voor den werkelijken dienst of voor de verdediging van onze kolonie.

Ofschoon nieuwe ketels voor de *Sumatra* even goed te Soerabaja konden vervaardigd worden als die voor de *Java*, en vroeger voor tal van andere schepen, betreur ik geenszins dat men besloot om dat schip naar Nederland te zenden om daar, als het die kosten nog waard is, deugdelijk te worden hersteld. Deed men dit niet dan, zou het waarschijnlijk weer *zér* lang werkeloos bij het etablissement liggen, enorm veel kosten aan reparatie,

en ten slotte misschien niet of maar matig voldoen bij eindelijk weder in dienst komen. Maar *wel* acht ik het *hoog* noodig te zorgen, dat wij daarvoor in den vervolge geen vrees meer behoeven te koesteren, en dat zowel personeel als materieel, op het kostbaar etablissement te Soerabaja, geheel geëigend en berekend zij voor de taak, om onze oorlogsschepen steeds slagvaardig te houden.

Ik hoop, Mijnheer de Voorzitter, dat de Minister, die het verhoogen der weerkraft in onze kolonie overigens zoo ferm ter hand nam, het door mij aangevoerde welwillend in overweging zal nemen. Het is niet mijn bedoeling om er dadelijk antwoord op te vragen.

De heer van Boneval Faure: Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch eenige opmerkingen te maken omtrent de beteekenis van art. 123 van het Regeeringsreglement betreffende de toelating van zendelingen.

Ik stel op den voorgrond, dat zoolang dit artikel niet gewijzigd is, het naar letter en geest moet worden toegepast, en dat dus, wanneer men op dit oogenblik en onder vigueur van dit artikel, spreekt van de roeping van de overheid ten aanzien van de zending, die roeping uit dit artikel moet worden beoordeeld en toegepast. Nu heeft de Minister naar aanleiding van het Voorloopig Verslag aan dit art. 123 een uitlegging gegeven, die mij niet heeft bevredigd, evenmin als de meening door den Minister uitgesproken over de toepassing dier bepaling. Ik lees daaromtrent in de Memorie van Antwoord, § 4, bladz. 6:

„Blijkt uit het bovenstaande afdoende dat uit de geschiedenis van het artikel volgt dat: 1°. zorg voor orde en rust op den voorgrond behoort te staan, en 2°. onzijdigheid tegenover de verschillende Christelijke gezindten door de Regeering behoort te worden betracht, tevens blijkt daaruit dat de ondergeteekende niets te veel heeft gezegd door te beweren dat de Gouverneur-Generaal „de vergunning niet zou kunnen weigeren, wanneer hij geen verstoring van orde en rust verwacht”. Aan deze gedragslijn moet de ondergeteekende vasthouden, en met dien gedachtengang is niet overeen te brengen de meening dat het optreden van Katholieke en Protestantsche zendelingen in dezelfde streek, als zoodanig en om die reden, behoort te worden geweerd. Is er vrees voor verstoring van rust en orde, dan verandert de zaak van aanzien.”

Die uitlegging en die aan het artikel te geven toepassing acht ik niet juist.

Mij komt het voor dat in artikel 123 aan den Gouverneur-Generaal een veel ruimere bevoegdheid is toegekend bij de beschikking, die hij te nemen heeft op een aanvraag om in een bepaald gebied toegelaten te worden als zending.

Ik grond dit in de eerste plaats op de woorden van het artikel zelf: „De Christen-leeraars, priesters en zendelingen moeten voorzien zijn van een door of namens den Gouverneur-Generaal te verlenen bijzondere toelating, om hun dienstwerk in eenig bepaald gedeelte van Nederlandsch-Indië te mogen verrigten.”

Die woorden zijn zoo algemeen en zoo ruim mogelijk. De zendelingen moeten een toelating hebben van den Gouverneur-Generaal, moeten daartoe vergunning vragen aan den Gouverneur-Generaal en deze heeft het recht om die toelating te weigeren of toe te staan, ook toe te staan onder zoodanige voorwaarden, als zij dienstig of raadzaam acht aan de toelating te moeten verbinden.

Dit is een zeer ruime bevoegdheid en een groote verantwoordelijkheid voor den Gouverneur-Generaal. Hij heeft te beoordeelen hoe hij in iedere bijzondere zaak met het oog op de omstandigheden waaronder zij zich voordoet, te handelen heeft.

Er is zelfs geen aanwijzing in dit eerste lid van het artikel te vinden, die aangeeft naar welke motieven de Gouverneur-Generaal bij zijn beschikking zich heeft te richten. Een enkele *aanwijzing* slechts zou kunnen worden gevonden in het tweede lid, waar aan den Gouverneur-Generaal, behalve de hem in het eerste lid toegekende preventieve bevoegdheid, een repressieve bevoegdheid wordt toegekend. Wij lezen daar: „Wanneer die toelating schadelijk wordt bevonden, of de voorwaarden daarvan niet worden nageleefd, kan zij door den Gouverneur-Generaal worden ingetrokken.” Men zal mij toestemmen dat, al moge daarin een aanwijzing liggen, deze in zulke vage termen is verrat, dat de beslissing van de vraag ten slotte geheel aan

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

het oordeel van den Gouverneur-Generaal naar aanleiding van de omstandigheden van het bijzonder geval is overgelaten.

Letten wij alleen op de woorden van het artikel, dan doet de Minister met zijn uitlegging die woorden geweld aan. Hij beperkt de macht van den Gouverneur-Generaal, die hem bij art. 123 is toegekend, willekeurig, waar hij de toelating of weigering laat afhangen van het al dan niet bestaan van vrees voor verstoring van de openbare orde of rust.

Nu is het evenwel mogelijk dat aan die op zich zelf duidelijke woorden van de bepaling om een of andere reden een eenigszins gewijzigde zin zou moeten worden toegekend. Het kan het geval zijn bijv. door het verband met andere artikelen of ook door de geschiedenis van de wording van het artikel.

De Minister wees op zoodanig verband ook in de andere Kamer (*Handelingen* bladz. 142). Hij heeft daar gezegd dat men bij de toepassing van art. 123 ook had te letten op art. 119. Die verwijzing naar art. 119 acht ik niet gelukkig. Men kan daaruit volstrekt niet afleiden, dat, op grond van de daarbij toegekende vrijheid van belijdenis, daarom ruimere toelating zou moeten plaats hebben of dat de Gouverneur-Generaal daardoor eenigszins in zijn bevoegdheid zou zijn beperkt, want, en hierbij meen ik te mogen wijzen op de woorden van het Voorloopig Verslag dezer Kamer, § 4, bladz. 7, door de aan den Gouverneur-Generaal toegekende ruime bevoegdheid wordt geen inbreuk gemaakt op de in art. 119 aan ieder toegekende vrijheid van belijdenis zijner godsdienstige meening, daar deze volstrekt niet medebrengt de vrijheid om van het belijden van zijn godsdienstige overtuiging gebruik te maken ten einde de godsdienstige meeningen van andersdenkenden als dwalingen te bestrijden. Mij dunkt, dit kan geen tegenspraak ondervinden.

Ik zou veeleer dit zeggen, dat de bepaling van art. 123 verband houdt, niet met de vrijheid van belijdenis, maar dat zij in den gedachtengang ligt van hetgeen daarbij gevoegd wordt: „behoudens de bescherming der maatschappij en harer leden tegen de overtreding der algemeene verordeningen op het strafrecht”.

In dien gedachtengang heeft de wetgever ten opzichte van dit punt gezegd: de toelating van den Gouverneur-Generaal zal noodzakelijk zijn; anders mag men op die wijze geen propaganda maken voor zijn godsdienstige meeningen.

Zelfs het amendement van den heer Elout, om die toelating zonder eenige restrictie te geven aan Nederlanders, maar alleen te beperken voor vreemdelingen, is indertijd met groote meerderheid door de Tweede Kamer verworpen, waaruit ook blijkt, dat de vrijheid van belijdenis geen beperking brengt in de bevoegdheid van den Gouverneur-Generaal, om toe te laten of te weigeren, naar zijn eigen inzien.

Er zijn evenwel nog andere artikelen, waaruit de woorden van art. 123 kunnen worden verklaard, althans waaruit kan worden verklaard, waarom hier een algemeene uitdrukking is gebezigd, zonder eenige beperking.

In de artt. 45, 46 en 47 waarin over de toelating en uitzetting van Nederlanders en vreemdelingen wordt gesproken, wordt uitdrukkelijk gezegd dat ontzegging van verblijf alleen kan plaats hebben, wanneer de personen gevaarlijk worden geacht voor de openbare rust en orde. Ook in art. 110, waar het toezicht op de drukpers wordt geregeld, komt de bepaling voor dat de vrijheid geen andere belemmering mag ondervinden dan tot *verzekering der openbare orde* gevorderd wordt.

Zoo ook in art. 111, betreffende het recht van vereeniging en vergadering, worden verboden vereenigingen en vergaderingen van staatkundigen aard, *of waardoor de openbare orde wordt bedreigd*.

En wat nog sterker is; in hetzelfde hoofdstuk van het Regeeringsreglement, over den godsdienst, waarin ook art. 123 staat, lees ik in art. 120, dat alle openbare godsdienstoefeningen binnen gebouwen en besloten plaatsen worden toegelaten, voor zoover zij geen stoornis toebrengen aan de *openbare orde*.

Nu vraag ik: wanneer in zoovele bepalingen de beperkingen van rechten der ingezetenen of bevoegdheden van den Gouverneur-Generaal, uitdrukkelijk afhankelijk gesteld worden van al of niet verstoring der openbare rust en orde, wanneer daarvan nog in een artikel als 120 sprake is, zou men haar dan achterwege gelaten hebben in art. 123, indien de wetgever gewild had dat de daar besproken toelating uitsluitend van al

of geen verstoring van de openbare orde en rust afhankelijk zou zijn?

Daarbij komt dat, terwijl in andere gevallen de Gouverneur-Generaal verplicht wordt een ongunstige beschikking, door hem genomen, te motiveeren, art. 123 hem ook die verplichting niet oplegt. Het geven van rekenschap is hier beperkt tot die welke hij, gelijk trouwens van al zijn daden, aan het opperbestuur verschuldigd is; voor hen die een beschikking van hem vroegen geldt hier het *stat pro ratione voluntas*.

Uit dit alles blijkt duidelijk, dat het verband van art. 123 met andere artikelen, meer bepaaldelijk de vergelijking van den inhoud van art. 123 met den inhoud van andere, niets te kort doet aan de ruime bevoegdheid, die de woorden van art. 123 medebrengen, maar haar integendeel bevestigt.

En nu de geschiedenis. Terwijl de Minister juist daarop het grootste gewicht legt, komt mij inderdaad zijn argumentatie daaruit uiterst zwak voor. Ik zal dit nader aantonen.

In de Memorie van Antwoord lees ik: „Dat handhaving van orde en rust de gedragslijn der Regeering behoort te bepalen blijkt ook uit de geschiedenis der bepaling, o. a. uit de Memorie van Toelichting van het bij Koninklijke boodschap van 15 December 1853 aangeboden ontwerp van een Regeeringsreglement (Keuchenius, II bladz. 310—312) waar men leest dat zorg voor rust en orde in de eerste plaats moet worden beschouwd als een voorwaarde voor beschaving en ontwikkeling; dat „daar waar talrijke *Mohammedaansche* bevolkingen met al hare elementen van fanatisme en tegenstand de meerderheid uitmaken, de Regeering gemeend (heeft) preventief te moeten handelen”; dat „overal waar de verkondiging van het Christendom de rust niet bedreigt, de Regeering den vrijen loop gelaten (heeft) aan de prediking van het Evangelie” en dat strenge onzijdigheid wordt betracht, „overal vergunning tot prediking (wordt gegeven) waar de rust daardoor niet wordt in gevaar gebracht, overal streng toezicht (wordt uitgeoefend) waar dat gevaar aanwezig is.”

Welnu, dat is een verklaring afgelegd vóór dat het wetsontwerp tot wet verheven was, maar waarop sloeg die terug? Dat alles betreft de houding die de Regeering tot dusver tegenover de zending had aangenomen, ter afwering van het haar gedaan verwijt dat zij der zending niet gunstig gezind zou zijn. De Regeering wees er op, dat zij alles voor de zending had gedaan wat zij kon, behoudens de haar opgelegde zorg voor de rust, maar dat bewijst volstrekt niet dat de bevoegdheid den Gouverneur-Generaal bij het geheel nieuwe artikel 123 toegekend, uitsluitend zou afhankelijk gesteld zijn van overwegingen betreffende de verstoring van openbare orde of rust. Het is daarom zelfs te opmerkelijker dat die woorden juist niet in artikel 123 zijn opgenomen en die bepaling veel ruimer is gemaakt.

Nu komt hier nog bij dat de Minister zelf zegt, dat uit het bestaande afdoende blijkt dat zorg voor de orde en rust op den voorgrond moet staan.

Dat die eisch in de eerste plaats wordt gesteld en dus in zooverre op den voorgrond staat, omdat men daar het eerst aan denkt, vind ik zeer natuurlijk, maar wanneer die eisch dan op den voorgrond komt, heeft dan die voorgrond geen achtergrond? Kunnen er dan naast die reden, welke in de eerste plaats in aanmerking komt, geen andere redenen bestaan, waarom de Gouverneur-Generaal de toelating moet weigeren?

Tot die andere gevallen kan onder andere behooren het geval, dat er reeds een zending is gevestigd in het gebied waarvoor ook door een ander toelating wordt gevraagd. En dat men — en hier komt mijn verklaring uit de geschiedenis — bij de vaststelling van art. 123 er aan heeft gedacht, dat men ook voor dat geval de weigering geheel vrij wilde laten, blijkt uit hetgeen bij de beraadslaging over dat artikel zelf is voorgevallen.

Door vele leden der Tweede Kamer werd art. 123 van het ontwerp afgekeurd als de zending te zeer bemoeilijkend — de strekking van het amendement van den heer Elout waarvan ik sprak, wijst daarop — tegenover de Regeering, die vóór alles voorzichtigheid wilde betrachten. De heer Blaupot ten Cate heeft toen op een middenweg gewezen: hij zeide dat hij geen voorstander was van de geheel vrije toelating, maar meende toch, dat de Regeering al te vreesachtig bleek te zijn. Maar ik zal uit zijn rede zelf enkele punten

7de VERGADERING. — 28 DECEMBER 1901.

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

citeeren. Hij zegt: „Ten gevolge van deze overwegingen heb ik een voorstel, een bepaald voorstel, aan de Regeering te doen. Ik heb vroeger gezegd, dat ik thans tegen geen bijzonder artikel van dit hoofdstuk veel heb in te brengen. Ik spreek slechts over den geest die dit hoofdstuk schijnt te beheerschen. En nu moet ik met alle bescheidenheid opmerken, dat er mij een artikel in dit hoofdstuk schijnt te ontbreken. Ik stel dus de Regeering voor, om ergens, misschien of vóór art. 121, of tusschen artt. 123 en 124 een nieuw artikel te voegen, nage-
noeg van dezen inhoud:

„De verkondiging en uitbreiding der Christelijke godsdienst in Nederlandsch-Indië worden door den Gouverneur-Generaal begunstigd, voor zooveel bestaanbaar is met de openbare rust en orde.”

Voorts heeft hij, de toelichting van zijn voorstel voortzettende, daaraan toegevoegd:

„Gelijk ik in alles het oppertoezicht van de Regeering wensch te behouden, zoo verlang ik tevens eene mildere toepassing dan de gewisselde stukken mij doen verwachten, namelijk ook daar wensch ik prediking, waar, na overleg met de hoofden en priesters, de Javanen te kennen mogten gegeven hebben er niet tegen te zijn; evenwel zóó, dat er geene botsing tusschen de zendelingen onderling ontsta. En dit kan vermeden worden, als er geen zending van een verschillende belijdenis wordt toegelaten, waar reeds een ander werkzaam is.” En dat meende hij te ondervangen door zijn bepaling, dat de verkondiging en uitbreiding van den Christelijken godsdienst door den Gouverneur-Generaal wordt begunstigd, voor zooveel bestaanbaar is met de openbare orde en rust. Dat voorstel werd echter door den Minister niet overgenomen.

De Regeering heeft het niet willen accepteren, het was kennelijk niet ruim genoeg. En niet alleen voor de Regeering, maar ook voor iemand die wel niet verdacht zal worden de zending niet goed gezind geweest te zijn; ik bedoel den heer van Nispen tot Sevenaer, van wien onder andere de woorden in het Voorloopig Verslag voorkomende afkomstig waren, dat „op Nederland rust een providentieele roeping om aan de bevolking van zijn overzeesche bezittingen de weldaad des Christendoms te bewijzen”. Met alle mogelijke waardeering van hetgeen door den heer Blaupot ten Cate was aangevoerd, merkte hij op: „De woorden door den vorigen geachten spreker gebezigd, maken het mij ten pligt om te dezer gelegenheid ook eenige woorden tot u, Mijne Heeren, te rigten. Het is toch, ik zal het niet ontkennen, eene hoogst gewigtige quaestie, die ons op dit oogenblik bezighoudt.”

Dan zegt hij in vele opzichten zich met de rede van den vorigen geachten spreker te kunnen vereenigen, maar dat daarin toch een en ander voorkomt wat zijns inziens voor bedenking vatbaar is. „Ik herinner mij”, zoo sprak hij, „dat de geachte spreker ons hier, bijna een jaar geleden, gesproken heeft van splinterige quaestiën. Ik geloof inderdaad, dat er in deze zaak ook zeer splinterige quaestiën zijn. Die geachte spreker heeft geen bezwaar gezien in de moeilijkheden, die ontstaan zouden kunnen juist in de verschillende geloofsbelijdenissen van hen die daar het geloof willen overbrengen, een verschil dat zich bij hen zal openbaren, die de Blijde Boodschap daar aan het volk zullen komen leeren. Ik geloof, dat die geachte spreker daar een groot bezwaar, een zeer groote moeilijkheid heeft over het hoofd gezien; ik geloof dat hij veel te ligt heeft geteld de moeilijkheden, de bezwaren, die het ten gevolge zal hebben, dat zendelingen, tot zeer verschillende gezindheden behorende, allen zeggen het Christendom, het Evangelie te brengen, terwijl zij allen verschillend leeraren, terwijl de een veroordeelt wat de ander leert, de een ontkent wat de ander als waarheid verkondigt; terwijl zij zich onderling wellicht hevig en fel zullen bestrijden. Ik geloof dat aan hem zelf bij nader inzien het middel dat hij hiertegen zou willen aanwenden, zal blijken volstrekt niet voldoende te zijn.”

Niet voldoende derhalve het door den heer Blaupot ten Cate gedaan voorstel om den Gouverneur-Generaal in zijn beschikkingen alleen te binden door de vrees voor: *verstoring van orde en rust*.

En wat zeide de Minister van Koloniën toen ten opzichte van dat voorstel?

De Minister van Koloniën zeide: „Wat zou er van worden, wanneer de regel wierd gevolgd, die door den geachten afge-

vaardigde uit Groningen (den heer ten Cate) is vooropgezet? Daar waar een zendeling zich heeft gevestigd, zou geen ander worden toegelaten.

„Lat eens, Mijne Heeren, op de gevolgen. De eerstkomende neemt geestelijk bezit van de plaats; een ander, zijn naaste buur, is van een andere geloofsbelijdenis; zal die niet trachten hem te verdrijven, door hem tegen te werken, en invloed te verkrijgen ook in zijn gebied?

Zal daarvan niet het gevolg zijn tweespalt en botsing?”

Daarom moest dus aan den Gouverneur-Generaal zoo ruim mogelijk de macht gegeven worden om in alle bijzondere gevallen naar de omstandigheden te kunnen oordeelen en vestiging van zendelingen te weigeren. Hem te binden aan al of niet bestaande vrees voor verstoring van openbare orde en rust was den Minister een onaannemelijke bepaling.

Ik meen met het gezegde aangetoond te hebben dat de duidelijke bewoordingen van art. 123 bevestigd in haar duidelijkheid door het verband met andere artikelen in de geschiedenis van het artikel, aan den Gouverneur-Generaal de bevoegdheid geeft om een toelating te weigeren, wanneer hem die naar bijzondere omstandigheden van een bijzonder geval schadelijk of onraadzaam voorkomt, en dat in elk geval de Minister te veel gezegd heeft, toen hij beweerde dat de Gouverneur-Generaal in het bedoelde geval van een reeds gevestigde zending, de toelating niet zou kunnen weigeren, wanneer er geen storing van orde en rust plaats had.

Ik meen alzoo bewezen te hebben, wat ik mij voorgesteld had te bewijzen en kan het dus, Mijnheer de Voorzitter, hierbij laten.

De heer Schimmelpenninck van der Oije: Mijnheer de Voorzitter! Indien aan het denkbeeld van den geachten afgevaardigde uit Friesland gevolg ware gegeven, dan had ik de enkele opmerkingen, die ik te maken heb, gaarne uitgesteld tot de behandeling van hoofdstuk X der Staatsbegrooting. Nu dit niet geschied is, zal ik mij veroorloven thans enkele punten onder de aandacht der Vergadering te brengen.

Over de financiën zal ik zeer kort zijn.

Ik behoor tot hen die den toestand niet onrustbarend achten, maar wel groote voorzichtigheid, die trouwens vooral bij het beheer van koloniale geldmiddelen altijd moet voorzitten, noodig vinden. Het hoofdbeginsel moet daarbij m. i. steeds zijn om de gewone uitgaven te bestrijden met de gewone inkomsten, voor de productieve uitgaven te leenen, en voor de niet-productieve werken gebruik te maken van momentane inkomsten, die beschikbaar zijn.

Het onderscheid tusschen productieve en improductieve uitgaven is daarbij niet te streng door te voeren, omdat strikt genomen, geen enkel openbaar werk als geheel improductief kan aangemerkt worden. Zeker ga ik niet mede met hen die adviseeren: voor alle openbare werken maar steeds te leenen, ten einde degenen, die na ons komen, ook in de lasten te doen deelen. Want ik twijfel niet dat die nakomelingen, behalve de lasten van onze leeningen voor productieve werken, ook voor die hunner eigen behoeften en voorzieningen zullen staan.

Een ander punt.

Het onderzoek naar aanleiding van de mindere welvaart der bevolking juich ik zeer toe, vooral omdat de Minister daarvan geen kapstok wil maken, waaraan hij verbeteringen, die inmiddels ingevoerd kunnen worden, wil ophangen.

Ik zou dat onderzoek ook uitgestrekt willen zien tot de Indo-Europeanen.

De geachte afgevaardigde uit Zuidholland, de heer Fransen van de Putte, maakte er mij opmerkzaam op, dat de Gouverneur-Generaal al in dien zin is bezig geweest. Dan vertrouw ik dat ons daarvan eerlang iets onder de oogen zal komen.

Blijkens het schriftelijk en mondeling debat in de Tweede Kamer is achteruitgang van den oeconomischen toestand niet te ontkennen, al bestaat er verschil van meening omtrent de oorzaken. Als zoodanig in de eerste plaats werden genoemd zware belasting, toeneming der bevolking en daaruit voortvloeiende gebreken aan de noodige bouwgronden, ook het ontbreken van een ambachtsstand. In verband daarmee zou ik de aandacht willen vestigen op twee zaken, die op een andere plaats in het Verslag behandeld worden, namelijk de remuneratie van de rechtspraak der inlandsche hoofden, hoofdzakelijk bestaande uit

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

boeten voor overtredingen, hetgeen aanleiding geeft tot misbruik en knevelarij. En voorts de organisatie van het onderwijs in den zin, als door dr. de Visser in de andere Kamer bepleit is geworden voor de Minahassa.

Zooals de heeren weten is het daarbij de bedoeling om de eigenlijke volksschool, de lagere school, met financieelen steun aan de zending over te laten, terwijl de Gouvernements-scholen dan meer speciaal bestemd zouden worden voor de opleiding der zonen van hoofden en andere aanzienlijken. Als de volksscholen daardoor meer rekening konden houden met de inlandsche behoeften, zou er langs dien weg wellicht een ambachtsstand in het leven geroepen kunnen worden, die van weldadigen invloed zou kunnen zijn op den algemeenen oeconomischen toestand. Met voldoening constateer ik dat de Minister daaromtrent met den Gouverneur-Generaal in overleg wil treden.

Omtrent de zending slechts een paar woorden, Mijnheer de Voorzitter, zonder diep in de quaestie te treden.

Ik heb den indruk gekregen, dat de Minister niet veel anders doet dan den koers te vervolgen, die door zijn ambtsvoorganger werd ingeslagen. En dat is goed ook, want die koers was goed en is reeds vroeger gevolgd geworden, onder andere door ons tegenwoordig geacht medelid, die vroeger gezeten was op den troon van Insulinde.

Ook ik ben van meening, dat Indië behoort gekerstend te worden, maar dat de overheid als zoodanig daartoe niet geroepen en ook niet bij machte is. Zij kan echter de zending steunen en behoeft daarbij niets in te boeten van haar prestige, integendeel, als zij haar Indische politiek door de Christelijke beginselen laat beheerschen, aan de bevolking toonende, dat zij als vertegenwoordiger van een Christelijke natie, den Christelijken godsdienst hooger stelt dan den Mohammedaanschen en de heidensche godsdiensten.

Daarbij zal, het spreekt vanzelf, voorzichtigheid, goed beleid, helder inzicht in de toestanden een onmisbaar vereischte zijn, maar dat zijn óók Christelijke quaiteiten.

Wat betreft het optreden van verschillende fractiën op elkanders gebied, ben ik het eens met den Minister, dat de wordings-geschiedenis van art. 123 van het Regeeringsreglement bewijst dat „orde” en „rust” de criteria moeten wezen voor de toepassing er van.

Ik kan nog niet inzien dat de Minister geen gelijk heeft waar hij zegt, dat de Gouverneur-Generaal de vergunning niet zou kunnen weigeren wanneer hij geen storing van orde en rust verwacht. Ik ga niet zoover als de geachte afgevaardigde, de heer Hovy, die art. 123 zou willen laten wegvallen, vooral nu het eenmaal in de wereld is, en ik ga ook niet zoover als de geachte afgevaardigde die het laatst het woord voerde, en die zeide dat, omdat in tal van artikelen wel van orde en rust gesproken wordt en in art. 123 niet, daaruit volgt dat de Gouverneur-Generaal daaromtrent volkomen vrijheid geniet.

Ik acht een innemenging, buiten de twee criteria die ik noemde, niet best in overeenstemming met het beginsel van scheiding van Kerk en Staat, dat in het moederland gehuldigd wordt en in Indië meer en meer doorgevoerd moet worden. Dat echter de Gouverneur-Generaal zijn machtigen invloed kan aanwenden om door raadgevingen en wenken conflicten te voorkomen en dus in dien zin ook preventief werkzaam kan zijn, ligt voor de hand.

Ik ga hier niet verder op in, Mijnheer de Voorzitter, omdat ik anderen meer bevoegd acht om daarover te oordeelen dan mijzelf en omdat ik weet dat er ook verder over gesproken zal worden.

Een punt dat ik nog even wenschte aan te roeren betreft de positie van die personen die door een Christelijk genootschap, vereeniging of maatschappij worden uitgezonden en ter beschikking van de Indische Regeering worden gesteld ter voorziening in de godsdienstige behoeften van de minder goede leden van de Christelijke Gemeenten en de militairen, korter gezegd, de aalmoezeniers. De aanstelling tot ambtenaren van die personen schijnt ook mij niet wenschelijk. Ik heb trouwens ook met genoegen gezien dat de Minister in de Memorie van Antwoord heeft gezegd, dat het niet in zijn voornemen ligt. Dit wijst weder op een band tusschen Kerk en Staat, die in Indië wel bestaat, maar die ik niet den besten grondslag acht om daarop verder voort te bouwen. Het behoort

daarom geen beletsel te zijn om aan die aalmoezeniers de materiele voordeelen te geven, die ambtenaren genieten, natuurlijk niet als gunstbetoon, maar wanneer hun arbeid dit waard is en omdat de arbeider zijn loon waard is.

Naar mijn bescheiden meening zou het het best zijn indien het Gouvernement uitsluitend met door het Gouvernement zelf uit te kiezen vereenigingen of genootschappen of Kerken in connectie trad, aan dezen de verantwoordelijkheid latende van de keuze van de uit te zenden aalmoezeniers, die dan ook uitsluitend verantwoordelijk blijven tegenover de corporatie, waartoe zij behooren, anderzijds is het Gouvernement natuurlijk bevoegd wanneer het niet tevreden is over hun diensten, of wel die diensten ter plaatse niet langer noodig acht, de verdere betaling te staken onder kennisgeving aan de betrokken corporatie. Op die wijze wordt eensdeels de zelfstandigheid van dergelijke personen het best gewaarborgd en anderdeels heeft het Gouvernement het in de hand om van hen dat gebruik te maken, dat wenschelijk geacht wordt.

Een volgend punt is oorlog. Ik zal hier op de verschillende zaken niet diep ingaan.

De voltooiing van de verdedigingsstellingen van Soerabaja en Batavia, de voortzetting der aanschaffing van de mobiele snelvuurbatterijen met de daarmede verband houdende reorganisatie van de artillerie, de instelling van een afdeeling cavalerie aan het departement van oorlog, de oprichting van een spoorweg- en telegraafcompagnie en van een transporttrein, het laatste ook van belang in verband met het gebruik dat men wenscht of niet wenscht te maken van koelies, zijn zaken die ik zeer toejuich, en het verheugt mij dat wij een Gouverneur-Generaal hebben, die voor dergelijke zaken een open oog heeft. Van zeer veel belang, zoowel voor het verband tusschen moederland en koloniën als voor het gehalte van het Indische leger, acht ik het denkbeeld om inlanders uit voorname geslachten als officier op te nemen in het Indische leger, en hun opleiding aan de Koninklijke Militaire Academie te faciliteren, welk denkbeeld werd geopperd op het congres te Nijmegen van 29 Augustus jl.

Ik juich voorts zeer toe het bevorderen en, waar het reeds beproefd werd, het steunen van ambachtsonderwijs aan kinderen van Europeesche militairen, en voeg mij bij den wensch door den heer van Vlijmen in de Tweede Kamer bepleit, om op eenigszins ruime schaal het huwen van mindere militairen toe te staan; daar beide middelen zullen kunnen strekken tot vermindering van het concubinaat of althans tot het temperen van de daaraan verbonden nadeelige gevolgen.

Wat betreft de samensmelting van de officierskorpsen in Indië en hier te lande, waaromtrent wij een zeer belangrijk rapport hebben ontvangen, wacht ik met belangstelling het resultaat af der overwegingen, welke hangende zijn tusschen den Gouverneur-Generaal en den Minister.

De al of niet wenschelijkheid van de algeheele samensmelting daarlatende hoop ik toch dat de conclusie, waartoe de commissie gekomen is, in ernstig beraad zal worden genomen, namelijk dat meer verband worde gebracht tusschen de beide officierskorpsen. Dat er verscheidene Indische officieren hier te lande zijn, waarover in oorlogstijd en in vreedstijd niet kan worden beschikt, is een misstand, die behoort te worden weggenomen.

Maar ook afgescheiden van het meerdere of mindere verband dat men tusschen de beide officierskorpsen wenscht te leggen, schijnt het mij van hoog gewicht ernstige aandacht te wijden aan de invoering eener periodieke bevordering in de subalterne rangen in de beide legers. Daardoor worden de nadeelen vermeden van een bij een betrekkelijk weinig talrijk personeel zoo licht ontstaande groote fluctuatie in den gang der bevordering, en kunnen achterwege blijven allerlei hulpmiddelen en palliatieven zoowel bij de landmacht als bij de marine, die ten slotte de zaak nog erger maken dan zij was. Het moge eenenzijds voor het leger een voordeel zijn krachtige en betrekkelijke jonge hoofd- en opperofficieren te hebben, aan de andere zijde is het ook zaak te voorkomen, dat niet door een te lang verblijf in de subalterne rangen de energie verslapt bij het vooruitzicht half versleten te zijn tegen den tijd waarop men den hoofd-officiersrang kan bereiken.

Een zeer gewichtige zaak is ook het beproeven der oprichting van een legerreserve en het in het leven roepen van vrijwilligers-

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

korpsen. De denkbeelden van den heer van Vlijmen om aan die reservisten bouwgrond toe te kennen, en een weduwen- en weezenfonds voor mindere militairen in het leven te roepen, zijn zeker de overweging waard en zouden ten bate komen aan het dienst nemen bij de reserve en als vrijwilliger. Het moge echter de vraag zijn, of de gesignaleerde schaarschte aan bouwgrond geen ernstig bezwaar zou opleveren.

Ten slotte eenige opmerkingen over de opium-regie.

De Minister heeft in de Tweede Kamer gezegd, dat hij voor die regie nooit sympathie heeft gehad, altijd daarin groot bezwaar heeft gezien. Daarbij heb ik natuurlijk met voldoening kennis genomen van de verklaring van den Minister, dat bij hem de zedelijke quaestie ten opzichte van deze zaak altijd op den voorgrond zal staan.

De Minister weet evenwel ook, dat dit altijd de leus is geweest, niet alleen van zijn onmiddellijken ambtsvoorganger of van de Regeering in Indië, maar reeds sedert 1800, eerst van Raffles, toen van verschillende commissarissen-generaal en van alle opvolgende Gouvernemen ten in Indië. Wat niet belet heeft dat de opbrengst van het opium-debiet van f 250 000 in 1809 gestegen is tot 18 à 19 miljoen in 1901. De Minister weet ook dat die schoone leus: beperking van opiumverbruik uit een zedelijk beginsel, nimmer tot afdoende daden heeft gevoerd, met uitzondering wellicht van het in het leven roepen der verboden kringen onder den Gouverneur-Generaal Loudon. De voorstanders van de regie hebben altijd luide doen klinken, dat het Staatsdebiet is middel, geen doel. Het middel om te komen tot volledige kennis van het kwaad door den Staat zelf in het leven geroepen, ten einde dit te beheerschen en dan te kunnen kniiken: het middel om te komen tot een regeling waarbij de debitant persoonlijk geen belang meer heeft bij den verkoop van opium.

Ik betreur het dan ook, dat in den laatsten tijd de opium-pacht is ingevoerd daar waar zij nog niet bestond, op Lombok en elders, in plaats van daar zoo noodig dadelijk in te voeren Staatsdebiet, zij het ook op beperkte schaal, maar met gouvernementsverpakking, de beste waarborg tegen sluikerij.

Ook na de Memorie van Antwoord gelezen te hebben, blijf ik twijfelen, of het bij zulke moeilijke hervormingen als beperking van het opiumgebruik, wel altijd voorkeur verdient om bestaande toestanden waarin voorshands geen verandering kan worden gebracht, te wettigen, in plaats van oogluikende toelating. Wanneer dit beginsel van wettiging consequent op verschillend gebied werd toegepast, kon men tot vreemde resultaten komen. Zooeven hoorden wij nog dat verandering in vele zaken wenschelijk is, doch dat met die wenschelijkheid niet altijd rekening is te houden. Welnu, het kan in bepaalde gevallen meer in het belang van een zaak zijn, dat het Gouvernement voorloopig eenigszins oogluikend den bestaanden toestand laat voortduren, dan die toestand dadelijk te sanctionneeren, want wettiging sluit sanctionneering van Gouvernementswege in. Het streven naar beperking door intrekking van een eenmaal gegeven vergunning, wordt voor het Gouvernement een dubbel zware taak, vooral wanneer zich fiscale belangen sterk daartegen verzetten, en er altijd nog zeer vele menschen zijn, die niet overtuigd zijn van het verderfelijke van het opiumgebruik, althans aan de baten meer waarde hechten dan aan de zedelijke strekking van de beheersching en beperking van het gebruik.

Hoe 't zij, Mijnheer de Voorzitter, ik geloof geenszins dat, al heeft de Minister geen sympathie voor de regie, hij daarom zooveel sympathie gevoelt voor de pacht.

En dit behoeft niemand te verwonderen, want aan den Minister zijn evengoed als aan mij de principieele gebreken bekend, welke aan elk pachtstelsel kleven, en welke onder andere door een bevoegd beoordeeler, waarlijk geen doctrinair tegenstander van het pachtstelsel, maar iemaud, die zich zelven genoemd heeft een voorstander van de eerlijke pacht, wijlen den heer Baal, indertijd zeer duidelijk zijn te kennen gegeven in de *Vragen des Tijds*.

De Minister verklaart zich in de Memorie van Antwoord tegen de regie, omdat hij het afkeurt, dat de Staat zich met het opiumdebiet bemoeit, maar hij zal mij wel toegeven, dat tusschen het pachtstelsel en de regie uit het oogpunt van Staatsbemoeiing slechts een graadueel verschil bestaat. Bij de regie treedt de Staat zelf als debitant op, maar bij het pachtstelsel

stelt hij een zetbaas aan, laat dezen de exploitatie over, doch steekt de voordeelen in den zak evengoed als bij de regie.

En daarom zou ik den Minister wel met bescheidenheid de vraag willen voorleggen, of, waar nu de pacht een gansche eeuw lang onder beproeving van allerlei middelen onmachtig is gebleken tot eenige beperking van het gebruik te geraken, het geen ernstige overweging verdient het thans eens uitsluitend met de regie te beproeven, met rechtstreeksche Staatsexploitatie.

De heer **Pijnacker Hordijk**: Mijnheer de Voorzitter! Ik had een tiental punten opgeteekend, die ik voornemens was bij deze begrooting te behandelen, het grootste deel in aansluiting bij de denkbeelden daaromtrent ontwikkeld door den Minister, maar ten aanzien van enkele eenigszins afwijkende van des Ministers inzichten, o. a. betreffende heerendiensten en opium. Maar na hetgeen hedenochtend in de vergadering is voorgevallen blijft de mogelijkheid bestaan, dat deze zelfde onderwerpen nog eens zullen worden besproken bij hoofdstuk X en dan zouden wij een dubbel debat krijgen. Bovendien, als ik thans een half uur of drie kwartier ging spreken, dan zouden wellicht de debatten heden niet afloopen en zouden de heeren tegen hun wensch gedwongen zijn de volgende week terug te komen. Voor zoover nu bovendien de eerste categorie der punten, n.l. die waaromtrent ik het met den Minister eens ben, geen bestrijding heeft ontmoet, zal ik ze thans laten rusten.

Eén punt echter moet ik wel bespreken, omdat de Minister daarbij van zeer bevoegde zijde is aangevallen en ik mij daarin moet scharen aan de zijde van den Minister, n.l. de interpretatie van art. 123 van het Regeeringsreglement.

Dat ik moet opkomen voor de stelling door de Regeering ontwikkeld, ligt voor de hand, daar de Minister dienaangaande niet anders heeft verklaard dan wat overeenstemt met mijn denkbeelden, denkbeelden door mij toegepast gedurende den tijd, waarin ik de eer had Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië te zijn. Die denkbeelden heb ik destijds geenszins in het geheim toegepast, want in de Koloniale Verslagen van 1889 en 1890 kan men ze uitdrukkelijk vermeld vinden. Zij hebben ook bij de toenmalige Ministers, de heeren Keuchenius en Mackay, geen tegenkanting gevonden; anders zouden zij zich wel tegen die toepassing verzet hebben. En nu heeft het mij eenigszins verbaasd, dat men het in de Tweede Kamer heeft doen voorkomen alsof de Minister iets geheel nieuws had verkondigd en dat men in de Tweede en in de Eerste Kamer beide thans eerst tegen zijn interpretatie is opgetreden, terwijl men toch heeft geweten, althans heeft kunnen weten, welke interpretatie jaren lang aan art. 123 in Indië gegeven is, dezelfde interpretatie die door den tegenwoordigen Minister van Koloniën gehuldigd wordt.

Nu echter deze uitlegging, die ook de mijne is, wordt aangevallen, veroorloof ik mij een enkel woord te harer verdediging in het midden te brengen.

Art. 123 is een nieuw artikel niet in dien zin dat het pas in de laatste jaren is vastgesteld, maar in dien zin dat het in het Regeeringsreglement van 1854 een nieuw artikel is. De vorige Regeeringsreglementen, o. a. dat van 1836, hetwelk aan dat van 1854 onmiddellijk voorafging, kenden zulk een artikel niet. Het artikel is in 1854 in het Regeeringsreglement gekomen na warmen strijd, een strijd niet alleen gevoerd, zooals het thans wel eens wordt voorgesteld, van anti-revolutionnaire en Katholieke zijde, maar ook door sommige leden van de liberale partij. Het amendement, waar aan herinnerd werd door den heer van Boneval Faure, dat in der tijd werd voorgesteld door den heer Elout van Soeterwoude, en ten doel had den eisch van toelating alleen te stellen voor niet-Nederlanders, verwierf de stem van een aantal liberalen, waaronder een die tegen vele andere opwoog, de stem van den heer Thorbecke. Vele leden verlangden destijds met hem dat een dergelijke bepaling in het Regeeringsreglement niet werd opgenomen, tenzij zij beperkt werd tot niet-Nederlanders.

Nadat dit artikel in het Regeeringsreglement een plaats heeft gevonden is het bestreden geworden door liberale schrijvers van beteekenis. Ik noem slechts den heer Margadant in zijn „Toelichting op het Regeeringsreglement” en den heer de Louther in zijn „Handleiding”, die het artikel beslist afkeuren. De heer de

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

Louter zegt o. a. dat men zou wanen, dat zulke voorschriften door een Muzelmansche Regeering waren uitgevaardigd.

Waar een nieuw artikel in het Regeeringsreglement werd opgenomen, zal men moeten vragen naar de geschiedenis van het artikel om te weten welk doel de wetgever voor oogen had. Nu zijn dienaangaande mededeelingen gedaan door den Minister van Koloniën in de Memorie van Antwoord en door den heer van Boneval Faure in deze Vergadering, waarbij deze beide heeren, wat de geschiedenis van het artikel betreft, tot verschillende conclusiën gekomen zijn. De Minister van Koloniën is echter niet ver genoeg teruggeslagen en de geachte afgevaardigde uit Zuidholland heeft alleen de openbare beraadslaging geraadpleegd, terwijl men toch, om te weten wat het artikel beduidt, moet teruggaan tot het moment der eerste indiening en de daarbij gegeven toelichting.

Het artikel dat als art. 107 in het eerste ontwerp van 29 October 1851 werd opgenomen, is later eenigszins gewijzigd geworden, maar die wijzigingen zijn van geringe beteekenis. Het is door de Regeering met de volgende woorden toegelicht en ingeleid:

„Het Staatsgezag in Nederlandsch-Indië moet zich uitstrekken tot alles wat middellijk of onmiddellijk in het belang der openbare orde en rust onder het toezicht der Regeering behoort te staan. Vandaar de bepaling in dit artikel omschreven, en waarvan de nuttige strekking in uitgebreide wingewesten, met een sterke bevolking van verschillend menschenras, van anderen godsdienst, zeden en gewoonten, waar de misstap van een individu onberekenbare gevolgen kan na zich slepen, wel niet zal worden betwijfeld.”

Ziedaar alles, wat de Regeering tot toelichting te zeggen had.

Aan dat „belang der openbare orde en rust” is verder alle gedachtenwisseling over dat artikel van het Regeeringsreglement gewijd geweest.

Uit die verdere gedachtenwisseling vermeld ik nog slechts het Voorloopig Verslag over het ontwerp van 15 December 1853. Daarin lees ik:

„Blijkens de Memorie van Toelichting is het verleenen der toelating afhankelijk van de vraag, of daardoor de rust zou kunnen bedreigd worden; heerscht dit hoofddenkbeeld ook bij de regeling der voorwaarden en beslist het over de intrekking der toelating. De Regeering beoordeelt personen, plaatsen en omstandigheden, en haar oordeel is in deze beslissend. In den vollen zin des woords wordt dus te dezen aanzien een stelsel van preventie aangenomen, gelijk trouwens door de Regeering volmondig wordt erkend.”

Bij dit denkbeeld der Regeering, dat het op de handhaving van de rust aankomt, heeft de meerderheid, die het artikel goedkeurde, zich aangesloten. Immers op de kenschetsing van het stelsel der Regeering volgen deze woorden:

„Dit stelsel nu werd door een deel der leden afgekeurd, naar wier meening repressieve middelen tot stuiting der ongeligheden en gevaren, die uit de prediking van het Evangelie in Indië zouden kunnen voortspruiten, genoegzaam zijn; terwijl daarentegen de meerderheid in de meeste afdelingen zich met de gronden, door de Regeering voor haar stelsel aangevoerd, ten volle vereenigde.”

Nu hoorde ik straks door een scherpzinnig lid de opmerking maken, dat er in de eerste toelichting niet alleen gesproken wordt van wat onmiddellijk, maar ook van wat middellijk in het belang der openbare orde en rust onder het toezicht der Regeering behoort te staan.

Dit wordt ook wel degelijk aangenomen door hen, die het artikel interpreteren zooals de Minister en ik doen.

Zoodra de toelating van twee verschillende richtingen: missionarissen en zendelingen, in dezelfde streek waarschijnlijk of vermoedelijk verstoring der rust en orde zoude ten gevolge hebben, verleent de Regeering de toelating niet.

En dit geval is, meen ik, herhaaldelijk voorgekomen.

Dit is het stelsel, dat sedert verscheidene jaren in Indië is aangenomen en dit is in mijn oog het eenige goede stelsel.

Ik verlang toch niet, dat de Gouverneur-Generaal, die reeds moet benoemen predikanten, ofschoon dit toch eigenlijk niet ligt op den weg van het wereldlijk gezag, ook nog, al is hij een vriend van zending en missie, een keuze zal moeten doen tusschen missionarissen en zendelingen, tenzij hij genoodzaakt

wordt op te treden met het oog op de handhaving van orde en rust.

De vergadering wordt voor een half uur geschorst en daarna hervat.

De heer 't Hooft: Ik zal mij niet mengen in het debat over de Indische begrooting zelf; vooral nu de tijd der Kamer zeer beperkt is. Het zal bovendien zoo kort mogelijk zijn.

Reeds in de sectiën heb ik de quaestie van art. 123 van het Regeeringsreglement behandeld met mijn hooggeschatten vroegeren en tegenwoordigen leermeester prof. van Boneval Faure, en nu acht ik mij verplicht het standpunt daar door mij ontwikkeld, ook hier tegenover hem te moeten handhaven.

Voor mij is de quaestie van art. 123 slechts een juridische quaestie, en ik begrijp niet dat men er buiten deze Kamer allerlei heeft bijgehaald, dat daarmede m. i. niets te maken heeft.

De vraag is: wat is de beteekenis van art. 123; staat die eenmaal vast, dan staat het niemand vrij, ook niet aan den Minister van Koloniën, om aan het artikel een andere beteekenis te geven dan de wetgever daarin heeft gelegd.

Wij mogen zeggen, dat onze wenschen daarbij niet bevredigd worden, dat wij wijziging *begeeren*, maar dit kan nooit een reden zijn van den Minister van Koloniën te verlangen een andere toepassing van het artikel dan overeenkomstig de beteekenis door den wetgever oorspronkelijk daarin gelegd.

Voor mij is het dus een quaestie van juridischen aard. Staat de beteekenis van art. 123 vast, dan moeten wij ons daarbij nederleggen.

Nu zal ik bij het bespreken der zaak volgen de regelen van wetsuitlegging door mijn geachten vroegeren leermeester zelf mij aan de hand gedaan.

De heer van Boneval Faure leerde mij vroeger en leert mij ook nu nog, dat het bij de uitlegging van art. 123 en in 't algemeen van elk wetsartikel niet alleen aankomt op de bewoordingen van het artikel zelf, maar op de gedachten die de wetgever in de bewoordingen heeft gelegd. Ja hij schreef dat, al is er aan taal en stijl der wet nog zooveel zorg besteed toch zelfs de grammaticaal eenig mogelijke zin der woorden *niet* de eenig mogelijke zin der wet bepaalt; dat men zich niet aan die duidelijke maar voor eenen zin vastbare woorden heeft te houden, wanneer van elders blijkt dat ze niet weergeven de gedachte van den wetgever. Ik vereenig mij van harte met die leer.

Uit mijn eigen ondervinding als rechter kan ik ook op een eigenaardig voorbeeld van toepassing dier leer wijzen.

Onlangs heb ik moeten medewerken aan een vonnis in zake de personeele belasting.

In de wet op de personeele belasting komt een artikel voor waarin bepaald wordt, dat paarden, uitsluitend gebezigd voor de uitoefening van een bepaald bedrijf, belastingvrij zijn.

Nu hadden wij te doen met het geval, dat de paarden niet uitsluitend voor het bedrijf waren gebruikt, maar drie, vier of vijf maal waren gebezigd voor iets anders. Desniettenstaande heeft de rechtbank op grond van de geschiedenis der wet uitgemaakt, dat het woord „uitsluitend” in de wet op de personeele belasting *niet* beteekent „uitsluitend”. Dat is wel een zeer sterk voorbeeld ter illustratie van de leer, die prof. van Boneval Faure mij zelf heeft gedoceerd. Ik wil dit nog met een enkel woord duidelijk maken. Men was bezig bij de wet op de personeele belasting met dat artikel en de Tweede Kamer maakte aanmerking op de strenge beteekenis van het woord „uitsluitend”. Men zeide, dat men vroeger in de praktijk nooit zoo streng was te werk gegaan en stelde daarom voor een ander woord nl. „hoofdzakelijk” er voor in de plaats te zetten. De Minister gaf de juistheid der bedenking van de Kamer toe, maar meende, dat het woord „hoofdzakelijk” aan den anderen kant te veel speelruimte liet. Men heeft toen naar een ander woord gezocht, maar men kon het juiste niet vinden. Het woord „uitsluitend” is toen behouden, hoewel het de gedachte der Kamer niet uitdrukte en ook niet van de Regeering. Daarom heeft de rechter de bevoegdheid gehad zich aan het woord te houden, maar daarvan af te wijken en aan te grijpen de gedachte, die de wetgever blijkens de geschiedenis bedoeld had in de wet neder te leggen.

Waarom spreek ik hiervan? Het is, omdat men zich bij het

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

vroegere debat over deze quaestie steeds beriep op de woorden van art. 123. Men heeft aldus geredeneerd: dat art. 123 is gesteld in algemeene termen en er hoegenaamd geen beperking in is opgesloten; dat derhalve hij, die de wet heeft toe te passen, er ook geen beperking in mag leggen. Zoo is in de Tweede Kamer o. a. geredeneerd door den heer van Karnebeek en zoo is ook geschreven in een dagblad, aan welks oordeel, vooral wanneer het juridische onderwerpen behandelt, groote waarde hecht. Men heeft gezegd: wanneer de wetgever in algemeene bewoordingen spreekt en een artikel oorspronkelijk enger bedoelt, dan mag later toch hij, die geroepen is tot toepassing der wet, besluiten tot een ruimere uitlegging en ter illustratie van die leer heeft men zich beroepen op de wet op de kerkgenootschappen.

Nu verwerp ik en de leer en het voorbeeld waarop men zich beroept. Beide zijn naar mijn meening volkomen onjuist. De leer is onjuist, dat zal de heer Faure toegeven, want wat de wetgever oorspronkelijk enger bedoeld heeft, kan later nooit ruimer worden toegepast, omdat men anders niet meer te doen heeft met de gedachte van den wetgever, maar met een andere. Wel is mogelijk, dat de wetgever op het oogenblik dat hij de wet vaststelde, niet alle gevallen doorzag en dat toch in zijn gedachte gevallen kunnen begrepen worden, die hij zich op het oogenblik van de vaststelling der wet niet in concreto kon voorstellen, maar dat is een geheel ander geval.

Het voorbeeld is ook onjuist. Men heeft zich beroepen op art. 8 der wet op de kerkgenootschappen en gezegd, dat dit artikel was bedoeld tegen de Roomsche-Katholieken. Men wilde, zooals men zeide, in 1853 niet, dat de Roomsche-Katholieken kerken bouwden. Dat is onjuist, want art. 8, zooals het *oorspronkelijk* werd voorgesteld, was wel bedoeld tegen de Roomsche-Katholieken, maar de Regeering heeft het in geheel anderen zin gewijzigd.

Daarin werd toen bepaald, dat wanneer ik een kerk wilde bouwen, ik dat zou mogen doen op minstens 200 M. afstand van een andere, terwijl ik anders de vergunning van het gemeentebestuur zou moeten hebben.

Nu heeft men al verder gezegd, dat men er in 1853 vermoedelijk om gelachen zou hebben indien ware opgemerkt dat dit artikel ook door Protestanten tegen Protestanten zou kunnen worden gebezigd en dat niettemin na de dolantie herhaaldelijk met een beroep op dat artikel door Protestanten is gepoogd den bouw eener Protestantsche kerk te verhinderen.

Er is evenwel in 1853 volstrekt niet gelachen en men heeft toen ook niet kunnen lachen om de onderstelling dat Protestanten den bouw eener Protestantsche kerk binnen al te korten afstand zouden pogen te verhinderen, want er hadden zich toen reeds voorbeelden daarvan voorgedaan. Bij de discussie over dat artikel heeft de heer Godefroy er reeds op gewezen, dat op het eiland Urk de Hervormden een kerk hadden en dat de afgescheidenen ook een kerk hadden gebouwd op 100 M. afstand van die kerk, dat men dit had willen keeren op grond van een Koninklijk besluit van Augustus 1824, dat echter dat Koninklijk besluit in deze niet van toepassing was.

Ik wijs hierop om aan te toonen, dat de leer die, zooals ik zeide, verkondigd is, niet juist is en het voorbeeld waarop men zich beroept, evenmin.

Nu is er intuschen — en hier kom ik op de quaestie die door professor Faure besproken is — nu is er een andere vraag, en ik meen, dat die niet is beantwoord door den heer Pijnacker Hordijk, waar hij opkwam tegen de rede van professor Faure. Er is gevraagd: is het wel zoo zeker dat art. 123 van het Regeeringsreglement alleen op het oog heeft de zending tegenover de Mahomedanen, alleen ziet op orde en rust, en niet ook op de zendingen van de Christelijke kerken onderling? Bij de beraadslagingen toch over art. 123 is herhaaldelijk gewezen op het belang om de verschillende zendingen uit elkander te houden. Dit is de quaestie die vanmorgen gemoveerd is door professor Faure.

De quaestie is dus deze: mag de Gouverneur-Generaal, preventief optredende, weigeren een tweede zending in een bepaald gebied, niet wanneer orde en rust daarbij gevaar zouden loopen, maar, onafhankelijk daarvan, in het belang van de zending zelf? En nu heeft prof. Faure getracht aan te toonen, dat dit wel mag, terwijl ik wil trachten te bewijzen dat dit *niet* mag.

En hierbij doe ik, evenals prof. Faure, nu ik heb aangetoond dat men aan de woorden van de wet in deze niet de beslissende waarde behoeft te hechten, een beroep op de geschiedenis.

En dan merk ik op, gelijk hedenmorgen reeds meermalen is gedaan, dat bij de behandeling van art. 123 drie stelsels tegenover elkander hebben gestaan.

Het eerste stelsel is dat van de Regeering: het repressief en preventief toezicht bij het toelaten van de zending. Het toelaten van de zending als een noodzakelijk kwaad, zou ik bijna zeggen; orde en rust staan hierbij op den voorgrond. Wij hebben te zorgen dat onze kostelijke bezittingen niet door de zending verloren gaan.

Het tweede stelsel, dat daar tegenover stond, was dat van liberalen als van Höevell, Thorbecke en de anti-revolutionairen, — van Höevell ging nog verder dan Elout, welke nog beperking wenschte van de toelating van vreemde zendingen. Van Höevell wilde volkomen vrijheid voor de zending; hij was er niet bang voor; zolang wij op Java zijn, zeide hij, is nog nooit een opstand, nog nooit een oproer ontstaan uit den godsdienst; hij wilde geen preventief stelsel, alleen repressief politietoezicht.

Daartusschen in nu stond een derde stelsel, dat van Blaupot ten Cate, die ook repressief en preventief toezicht wenschte, maar niet in die mate als de Regeering thans bezit. Bij de ontwikkeling van dat middenstelsel heeft de heer Blaupot ten Cate er op gewezen, dat die uitvoerbaar zou zijn, als maar gehandeld werd overeenkomstig zijn aanwijzing en daarbij ook voor iedere zending haar eigen gebied bepaald werd, waarop zooeven de heer van Boneval Faure wees.

Wat is nu gebeurd bij de behandeling van art. 123? Het stelsel-Elout en dat van den heer van Höevell is verworpen. Wat de heer Blaupot ten Cate wilde dat de Regeering voorstellen zoude, heeft zij niet voorgesteld.

Het stelsel der Regeering is zuiver eenvoudig aangenomen.

Nu komen wij aan de uitlegging van art. 123.

De heer van Boneval Faure beriep zich daarbij op argumenten gebezigd tot aanbeveling van het tweede stelsel, dat van den heer Blaupot ten Cate of ontleend aan de bewoordingen van diens voorstel dat niet is aangenomen en waartegen toenmaals de Minister geageerd heeft door te zeggen, dat het tot niets kon leiden. Hoe is dat nu mogelijk? Daartegen kom ik op. Men kan toch geen beroep doen op een meening als die van den heer Blaupot ten Cate, welke in strijd was met die van de Regeering, noch ook argumenten ontleenen aan een door hem verlangde wijziging nu deze in het Regeeringsreglement niet opgenomen is.

Er is echter meer.

Waar de heer Blaupot ten Cate de zending buiten onze bezittingen wilde houden, deed hij dit niet in het belang der zending zelf — en dit was toch de beteekenis van de rede van den heer van Boneval Faure — maar in het belang van orde en rust. Het is zeer gemakkelijk gezegd zeide hij: begint dit hoofdstuk met een artikel: overal vrije prediking. Maar de gevolgen en de gevaren misschien. Men heeft gesproken van *botsingen* tusschen Christenen en Mahomedanen; tusschen Christen zendelingen onderling. Ik geloof dat die gevaren kunnen worden voorkomen. En dan begint hij met de ontwikkeling van zijn stelsel.

Orde en rust stond dus op den voorgrond. En in dit opzicht ga ik van harte mede met den heer Pijnacker Hordijk: Een tweede zending, die aanleiding zou geven tot verstoring van orde en rust moet de Gouverneur-Generaal natuurlijk weigeren.

Maar dat is het standpunt dat door de Regeering is ingenomen, dat namelijk alleen „orde” en „rust” een aanleiding mag zijn, om een tweede zending te weigeren.

Nu is er nog een ander punt, dat ik aan de aandacht van mijn vroegeren leermeester met alle bescheidenheid wensch te onderwerpen.

Het stelsel van het Regeeringsreglement wil overeenkomstig de Grondwet van 1848 volkomen vrijheid van belijdenis.

Dat stelsel is neergelegd in art. 119. Nu heeft de heer Elout reeds bij de beraadslaging over art. 123 gezegd: Ik ben tegen dit artikel, want het is in strijd met art. 119, en hij haalde als voorbeeld aan dat een handwerksman wel zending drijven mocht en met zegen gedreven had, doch een zendeling van professie dit niet mocht.

Dat staat vast, dat art. 123 een bepaling bevat strijdende met het beginsel neergelegd in art. 119 Regeeringsreglement.

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

Wij hebben hier dus te doen met een *jus singulare*, een afwijking van het gemeene recht.

Voor mij is de heele zaak nu alweer een quaestie van wetsuitlegging. Voor een oogenblik wil ik eens aannemen, dat er twijfel kan bestaan over de vraag of art. 123 de toelating alleen wil geweigerd hebben op grond van „orde en rust” of ook in het belang van de zending. Twijfel! Welnu, bij twijfel moet ik beslissen, dat het artikel alleen betrekking heeft op „orde en rust”. Waarom? Omdat art. 119 volkomen vrijheid van belijdenis geeft en art. 123 daarvan een beperking is.

En bij twijfel, dat is regel bij wetsuitlegging, moet er steeds beslist worden in den zin van de geringste afwijking van het gemeene geldende recht en behoort men de mildste opvatting te huldigen. Het is hier natuurlijk de plaats niet om dit nader te betoogen. Indien dus werkelijk waar is dat art. 123 Regeeringsreglement alléén bedoeld heeft wering der zending op grond van orde en rust, dan mag dit ook om geen andere redenen geschieden, niet ook om redenen alleen en uitsluitend ontleend aan het belang eener andere zending.

Nu wil ik echter betrekkelijk dat uit elkander houden van twee of meer zendingen nog even wijzen op een opmerkelijke omstandigheid, welke zich heeft voorgedaan bij de beraadslaging over art. 123 Regeeringsreglement.

De heer Blaupot ten Cate heeft toen, zooals reeds door den heer van Boneval Faure werd herinnerd, gezegd: houd de zending uit elkander en de heer van Boneval Faure voegde er bij, dat dit ook moest kunnen geschieden in het belang van de zending zelf. Welnu reeds destijds heeft de Minister van Koloniën tot den heer Blaupot ten Cate gezegd, dat diens voorstel was onpractisch en het niet de gevolgen hebben zou die hij er van verwachtte. Dat de eene zending zich zal kunnen vestigen op de grenzen van het gebied van de andere en van daaruit deze zou kunnen benadeelen.

„De eerstkomende — zoo zeide de Minister — neemt geestelijk bezit van de plaats en een ander, zijn naaste buur en van een andere geloofsbelijdenis, zal die niet trachten hem te verdrijven door hem tegen te werken en invloed te verkrijgen ook in zijn gebied?”

En wat zien wij nu? Wat de Minister van Koloniën toen reeds voorspeld heeft; het onafdoende van den maatregel die thans door professor van Boneval Faure wordt verlangd, vinden wij in de practijk bevestigd, want wij zien dat niets heeft kunnen verhinderen dat ook andere geloofsbelijdenissen zijn doorgedrongen en wortel hebben geschoten op plaatsen waar vroeger slechts één zending was en dit niettegenstaande alles wat men deed om het te verhinderen.

Naar het mij voorkomt schijnen allen het daarover eens te zijn, dat het belang van het land, van Indië, en van de zending inderdaad medebrengen, dat twee of meer zendingen zoo veel mogelijk uit elkander gehouden behooren te worden. Maar dit kan nooit bereikt worden door directe dwangmaatregelen, maar alleen langs indirecten weg, alleen daardoor, dat de kerken of zij van wie de zending ook moge uitgaan zoo verstandig zijn om tot de uitvoering van dien maatregel vrijwillig mede te werken.

Nu komt het mij bovendien voor dat het geheel ligt in de lijn die deze Minister van Koloniën ten aanzien van het onderwijs voornemens is te volgen om daarop een grooten indirecten invloed uit te oefenen.

Wanneer inderdaad het geheele gewone onderwijs, voor zooveel mogelijk, wordt op- en overgedragen aan de zending, met den financiële steun van het Rijk, zal de Regeering het daarbij, zoo niet geheel dan toch goeddeels, in haar macht hebben om de zaak zoo te regelen als alle ware vrienden der zending haar gaarne zouden geregeld zien.

De heer Fransen van de Putte: Mijnheer de President! Alvorens ik het eerste wetsontwerp van de Indische begrooting, dat bij de wet zou worden vastgesteld, heb voorbereid en ingediend, heb ik de eer gehad om drie Indische begrootingen onder het oude régime aan den Koning tot goedkeuring voor te dragen en het is nu de vijf en dertigste maal dat ik aan de vaststelling van de Indische begrooting zal medewerken. Het is dan ook wel!

Welk een verschil in die 40 jaren van toestanden, van begrippen, van personen!

Toen dagen van heftigen strijd over het begrip of Nederlandsch-Indië nog langer zou geëxploiteerd dan wel rechtvaardig geregeerd worden; en nu? Overal pais en vree? Groote overdrijving in andere richting!

Uit het Voorloopig Verslag en de Memorie van Antwoord van deze Kamer blijkt toch dat er nog groot verschil bestaat van inzicht en richting. Hoe kan het ook anders?

Naar het mij voorkomt schijnt de Minister van Koloniën de eerste paragrafen van ons Verslag, ik bedoel natuurlijk alleen de paragrafen 2 en 3, of niet juist opgevat te hebben of te zijn voorbijgegaan.

De algemeene strekking toch was om te wijzen op de groote eischen die aan de Indische financiën gesteld worden.

Men schijnt uit het oog te verliezen, aldus het Voorloopig Verslag, dat het zelfs hier te lande, doch des te meer in een land als Indië, onmogelijk is, op elk gebied, voor elken tak van dienst, het volmaakte te bereiken, of ook maar aan alle redelijke eischen te voldoen enz. En waar de Regeering, hier en daar wat al te gewillig misschien, het oor leende aan die eischen, was de strekking van de door mij bedoelde paragrafen van het Voorloopig Verslag om aan te toonen dat wij daar financieel niet tegen opgewassen zijn.

De Regeering antwoordde hierop dat zij in de staatjes bij de Memorie van Antwoord aangetoond heeft de geleidelijke en voortdurende stijging van inkomsten.

Maar te gelijker tijd wordt door den Minister niet slechts erkend, maar — waar dit door de Kamer nog maar verzacht in haar Verslag werd aangeduid — geaccentueerd de treurige oeconomische toestand van de inlandsche bevolking van Nederlandsch-Indië.

Het tweede wetsontwerp betreffende de afschaffing der uitvoerrechten toont aan, dat de weinige Europeanen die nog eenigen welstand hebben, ook niet kunnen opbrengen wat meer noodig is, en wij weten dat naar de oorzaken van het toenemende pauperisme onder de Indo-Europeesche maatschappij door de Regeering een onderzoek ingesteld wordt.

Op welken grond is nu nog, vraag ik, stijging van de inkomsten te verwachten?

De Minister zelf heeft, om ons den slechten oeconomischen toestand van de bevolking voor ogen te stellen, het schommelende staatje van in- en uitvoerrechten gegeven, en de laatste berichten, ons geworden nadat de Memorie van Antwoord van den Minister ons reeds in handen was gekomen, hebben ons nog een groote daling van de inkomende rechten op Java en Madura doen kennen. En wat nu de andere inkomsten betreft, het eenige waaraan wij in den laatsten tijd het sluiten van de begrooting te danken hebben, is de tinopbrengst; maar den ouden voorraad teren wij op, en tin is specifiek te zwaar om op te drijven. Dit toonen de prijzen aan, want in deze begrooting — en de Minister is er anders niet voor om te hoog te ramen — is de tin nog geraamd op f 65 per 50 KG., terwijl de couranten van hedenmorgen ons zeggen, dat gelukkig de prijs weer wat naar boven is, — gestegen tot f 63,50, — dus na die rijzing nog 1½ gulden beneden de raming! Dus ook daar geen vooruitzicht.

En de koffie?

Tien jaren geleden werd het voorstel gedaan om een bijslag aan de gedwongen koffiecultuur te geven. Er werd en hier en in de andere Kamer aan den Minister die dat voorstelde gezegd: toon ons eens practisch aan, dat dit mogelijk is; er werd herhaaldelijk ernstig gewaarschuwd tegen die voorstellen. Het getob daarmee heeft 10 jaar lang geduurd; het heeft het land veel geld gekost; het heeft veel lasten op de bevolking gelegd en intusschen heeft het Gouvernement, door de gedwongen levering in verschillende residentien in te trekken, den doodsteek aan de gouvernementen-koffiecultuur gegeven.

Wij staan aan het sterfbed daarvan en nu zal men opnieuw bijslag geven voor den vrijwilligen aanplant met gedwongen levering!

Mijnheer de Voorzitter! Laat de Minister daar geen geld aan verspillen, want het zal wezenlijk niet helpen.

Wat de heer Keuchenius, wat de Staatscommissie, wat ook ik

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

vroeger hebben voorgesteld, dat was het eenige middel om de koffiecultuur staande te houden — maar daaraan heeft de Regeering niet gewild, en nu is het te laat. Niet alleen om de inkomsten, maar om aan de oeconomische nooden van den inlander te moeten komen, is er volgens alle deskundigen, volgens alle tijdschriftartikelen, slechts één middel: verbetering van de irrigatie. En hoe is men nu met die irrigatie te werk gegaan?

Ik weet niet precies den datum meer, maar het is een jaar of acht geleden dat met grooten spoed en overhaasting hier een voorstel werd ingediend, dat miljoenen zou kosten om de irrigatie van de Solo-vallei te verbeteren.

De haast was zoo groot dat men achter den Gouverneur-Generaal om het werk doordreef. En toen ik hier met een verwijzing naar het gebeurde met vroegere irrigatiewerken, o. a. met het Kaboe-kanaal te Soerabaja, een waarschuwend stem deed hooren en vroeg of die uitgaaf van zoo'n tal van miljoenen wel voldoende voorbereid was — de heer Röell bracht dit hier een paar jaren geleden nog in herinnering — toen werd dit uit de hoogte behandeld als het woord van een verstokten oudgast, die eigenlijk niet meer mede kon spreken.

De Regeering dreef het plan door, miljoenen werden verwerkt en alles werd toevertrouwd aan één ingenieur, zonder toezicht en zonder dat de begrooting bewaakt werd, die dan ook met miljoenen werd overschreden, totdat eindelijk de bom barstte en de Minister per telegram het werk deed staken.

Ik beoordeel dien maatregel niet, doch wijs er op dat sinds dien het Gouvernement een commissie heeft benoemd, waarin van onze beste ingenieurs zitting hadden. Een der commissie-leden, die op dit gebied een wijdvermaarden naam heeft, die in het buitenland zoozeer wordt gewaardeerd dat hij op dit oogenblik door ons ten tweeden male aan een ander land geleend is, is naar Indië vertrokken om ter plaatse zelf een onderzoek in te stellen.

Sedert meer dan een jaar zijn wij in het bezit van het verslag der commissie. Zij adviseerde om met het werk aan de Solorivier voort te gaan. Slechts één lid bracht een daarvan afwijkend advies uit, en hoewel deze de directeur van openbare werken in Indië was, bevatte toch zijn advies geen technische bezwaren, maar kwam hij uit een *economisch* oogpunt in verzet, omdat de werken nooit zouden opbrengen de rente van het daaraan bestede kapitaal. Welnu! dit is toch, dunkt mij, een quaestie waaromtrent het opperbestuur vooraf een besliste meening behoorde te hebben, en in allen gevalle een, waarover het zelf in de eerste plaats bevoegd en geroepen was een beslissing te nemen.

Maar liever dan dit te doen, heeft men het verslag der commissie aan den kapstok gehangen, met andere woorden nogmaals naar Indië teruggezonden om consideratie en advies. En onderwijl verzandt het gegraven kanaal, verloopt het werkvolk, worden ter plaatse bekende ingenieurs en opzichters elders geplaatst, verroesten de machines en gaat het geld verloren.

Wanneer ik dus resumeer de Regeeringsantwoorden op de paragrafen 2 en 3 van ons Verslag, dan kan ik dit niet korter maar ook niet beter doen, dan met de woorden eenige jaren geleden door onzen vriend Mees in de Tweede Kamer uitgesproken: een oeconomisch financieele politiek zonder perspectief.

Een enkel woord nog over wat men gelieft te noemen de *decentralisatie*.

De Minister zegt ons een wetsontwerp daaromtrent toe en ik dring allermint op overhaasting aan. Het eerste wetsontwerp van eenig belang, dat wij van dezen Minister van Koloniën hebben ontvangen, heeft mij den indruk gegeven, dat wij beter doen aan te dringen op bedachtzame overweging dan op spoed.

De materie is trouwens niet gemakkelijk.

Wij hebben nog niet eens bescheid gekregen op de vraag in het Voorloopig Verslag: Wat wil men eigenlijk: decentralisatie, financieel en administratief of ook zelfbestuur?

In verband met die decentralisatie wil ik nog een punt aanroeren, waartoe ik misschien niet meer in de gelegenheid zal zijn, namelijk het verband tusschen de decentralisatie en het dessabestuur op Java. Op dit verband is zeer te recht door een uitnemend geschrift in *De Gids* van Februari gewezen. In dien gedachtengang wensch ik eenige cijfers te noemen, zonder er verder over uit te weiden. Die cijfers hebben betrekking op de plaatsen op Java en de Buitenbezittingen, dikwijls genoemd als in de eerste plaats aangewezen voor zelfbestuur:

Batavia heeft tegenover	8000	Europeanen	76 000	inlanders,
Samarang	3500	"	66 000	"
Soerabaja	7000	"	102 000	"
Padang	1805	"	25 000	"
Makassar	1825	"	13 000	"

in ronde getallen, Chineez en andere vreemde Oosterlingen niet medegerekend.

De verhouding tusschen de Europeanen en de inlanders mag niet buiten beschouwing blijven, waar hun belangen zoo dikwijls uiteenloopen en zelfs tegenstrijdig zijn.

Hoewel het thans een *mode-artikel* is, zal ik over de decentralisatie niets meer zeggen, omdat ik er reeds zooveel over gezegd heb, maar dat staat vast dat zij niet tot bezuiniging kan leiden.

Ook over de geschiedenis der dessaverkiezingen niet, omdat ik kan volstaan met de verwijzing naar de volkomen objectief resumeerende, uitnemende studie van professor van den Bergh, verleden jaar in het Tijdschrift voor Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië gepubliceerd, waaruit duidelijk bleek dat het onvoorzichtig zou zijn om aan het recht van verkiezing der dessahoofden te tornen.

Er wordt op het oogenblik zeer op gehamerd, zelfs van liberale zijde. Men spreekt van misbruiken, van intriges, van de comédie van de verkiezingen. Wij kennen dat hier ook. De kiezersteelt van Elst heeft den grooten stoot gegeven tot kiesrechtuitbreiding en grondwetsherziening in Nederland, en wanneer er sprake is van misbruiken, mogen wij zelfs ten aanzien van de laatste verkiezingen de oogen nederslaan. Maar is het iemand in de gedachte gekomen om op dien grond in Nederland het kiesrecht te beperken en op te heffen in plaats van het beter te regelen en uit te breiden?

Ik ben echter gerust. Wij liggen achter art. 71 van het Regeeringsreglement veilig ten anker. De Nederlandsche Vertegenwoordiging zal over de hoofden van hen door wien het tegenwoordig wordt aangevochten, dat recht van de dessabevolkung, dat Baud te recht noemde „het palladium van de rust op Java”, weten te handhaven.

Deze korte uitweiding moest mij van het hart omdat het de laatste keer is dat ik daarover hier kan spreken.

Ik kom nu tot een zaak die reeds veelvuldig hier besproken is: *Kerk en zending*. Ik heb goed begrepen den aanvang van § 4 van het Regeeringsantwoord, luidende: „De uitdrukking „Kerk en zending” bedoelde in een korte formule uit te spreken, dat het Gouvernement geen onderscheid wenscht te maken tusschen missionairen arbeid welke van kerken en dien welke van zendingsverenigingen uitgaat.”

Deze opvatting acht ik juist. Wat er op volgt begrijp ik zelfs na herhaalde lezing niet. Ik vraag dus eenvoudig toelichting van de Regeering omtrent deze zinsnede:

„en dat voor het overige, bij de propaganda voor de Christelijke religie, het onderscheid tusschen een zendingstation en een als vrucht der missie gevestigde kerkelijke Gemeente onder de inlanders, niet in aanmerking kwam.”

Er is herinnerd aan het Regeeringsreglement en het tot stand komen daarvan. Toen vroeg men vrijheid, en opheffing van de belemmeringen voor de zending; nu gaat men verder en wil men den geldelijken steun aan die zending te verleen organiseren. Ik heb er niet tegen, dat op den voet, zooals door de Regeering is voorgesteld, de scholen gesubsidieerd worden. Wij zijn daartoe sedert 1889 ook hier moeten komen, en bovendien zie ik daarin een verlichting van de Regeeringstaak.

Zoo heb ik er ook geen bezwaar tegen dat geldelijke steun voor geneeskundige hulp door zendingen te verstrekken worde verleend. Ook niet voor die andere doeleinden, door de Regeering genoemd, maar, ik druk de Regeering op het hart: maak er geen misbruik van. Laat inderdaad uw geneeskundigen deskundigen zijn, maar smokkel niet, onder den naam van verpleegsters, missionarissen binnen. Dan zouden wij de zending gaan steunen op een wijze die noch met het Regeeringsreglement noch met 's lands belang is overeen te brengen.

Ik zal, Mijnheer de Voorzitter, niet in de geschiedenis van onze zending treden, maar alleen de actuele verhouding bespreken van de zending tot den Staat.

Bij de Protestanten zijn verschillende genootschappen en verenigingen, wier verstandhouding onderling vroeger veel te

4. Vaststelling der begroting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

wenschen overliet en die wederkeerig over elkander kwamen klagen bij de Regeering. Dat behoort thans gelukkig tot de geschiedenis. Voor het oogenblik noem ik alleen de voornaamste: het Rotterdamsche, Utrechtsche en het Rijnsche zendinggenootschap te Barmen, die in Nederlandsch-Indië op beduidenden voet werken.

De werkzaamheid in Indië van een buitenlandsch zendinggenootschap toont genoegzaam aan de noodzakelijkheid van het behoud van art. 123 Regeeringsreglement. Wanneer de Minister van Koloniën het archief aan zijn Departement eens wil raadplegen zal hij zien, dat men daaromtrent ondervinding heeft opgedaan.

Wat de Roomsch-Katholieke missie betreft, daar is Kerk en missie één. Zij is zeer krachtig door haar organisatie en door haar na 1847 verkregen volkomen vrijheid en onafhankelijkheid. Volkomen onafhankelijkheid, gepaard aan groote voorrechten, ook te vinden in de opklimmende reeks van de bezoldigingen.

In 1848 had zij 6 pastoors en kapelaans, op het oogenblik 35.

In de commentaar op het Regeeringsreglement van professor de Louter, die anders zoo accuraat is, en ook in „Onze constitutie” van den heer de Savornin Lohman, kunnen wij lezen dat de verhouding, welke ik zooveel schetste, berust op een concordaat.

Mijnheer de President! Er bestaat geen concordaat; geen verdrag, geen tractaat, zelfs niet een Koninklijk besluit, zooals voorheen bestond ter vaststelling van de verhouding tusschen de Roomsch-Katholieke Kerk en den Staat. Er bestaat sedert een halve eeuw, niets anders als een adat; een adat, welke berust op een langdurige gedachtenwisseling, een échange de vues, zooals de Franschen zeggen, die geleid heeft tot drie formulieren, welke echter noch geteekend noch bekrachtigd zijn, maar welke aan de Roomsch-Katholieke Kerk volkomen vrijheid van benoeming hier te lande der geestelijken voor den Indischen dienst, en van plaatsing in de verschillende gevestigde Gemeenten in Nederlandsch-Indië toestonden.

Allerminst verlang ik dat daarin eenige verandering kome, en dat zal de oud-Gouverneur-Generaal wel met mij eens zijn, want geen regeling is eenvoudiger en heeft tot minder moeilijkheden aanleiding gegeven dan juist deze.

Wij hebben hier te lande uitsluitend te doen met den procurator van de inlandsche missie, den internuntius van den Paus, hier ter stede gevestigd, en op Java met den bisschop van Oroepe in partibus infidelium, apostolisch vicaris te Batavia.

Ik kan met genoegen daaraan toevoegen, dat sedert het bekende conflict van 1847, waarvan de tegenwoordige regeling het gevolg is, zich geenerlei moeilijkheden tusschen de hooge geestelijkheid en de Regeering heeft voorgedaan en dat, waar het een enkele maal gebeurde en er zelfs eenmaal sprake was van toepassing van art. 123 en art. 45 van het Regeeringsreglement, een wenk aan de hooge Roomsch-Katholieke geestelijkheid voldoende was om het conflict te voorkomen.

Toen in de andere Kamer en in de pers, wat ik wil noemen „de quaestie van de Minahassa”, aan de orde kwam, ben ik, zooals de Minister van Binnenlandsche Zaken het uitdrukte, op „informatie” uitgegaan. Dat heeft mij geen lichamelijke inspanning gekost, want ik heb mijn kamer niet behoeven te verlaten. De Koloniale Verslagen, de *Hindelingen*, de gedrukte stukken, de mededeelingen van de zendinggenootschappen, de pers en niet het minst de laatste artikelen die in *De Nederlander* en in *De Tijd* voorkwamen, waren even zoovele bronnen, die mij volkomen op de hoogte van de zaak stelden.

Als beginsel stel ik voorop, dat de Regeering als regel de toelating niet kan onthouden aan zendelingen of missionarissen van verschillende gezinsheden in dezelfde landstreek, maar tevens ben ik van gevoelen dat hier niet alleen met orde en rust, maar ook met 's lands belang rekening moet gehouden worden en dat op bijzondere toestanden moet worden gelet. Zeker zullen er weinigen zijn, die, nu wij voor deze moeilijkheden staan, niet liever zouden gehad hebben, dat het besluit van toelating van een Katholieke missie in Menado niet ware genomen; maar dat is nu eenmaal geschied en het dient ook tot niets *de nous promener dans le jardin des regrets*. Wij hebben niet te doen met 1885, maar met den toestand van 1901, namelijk dat de Katholieke missie in de hoofdstad van Menado wettig gevestigd is.

Maar tevens is het een feit dat niet weersproken kan worden,

ook niet van de Regeeringstafel, dat die twee andere Roomsch-Katholieke missionarissen in het binnenland van Menado niet hebben verkregen de toelating, bedoeld in art. 123 van het Regeeringsreglement en daar zijn *in overtreding van de wet*. Ik ducht ten deze geen tegenspraak, want ik weet, dat het bij de regeering van Indië een punt van overweging en beraadslaging heeft uitgemaakt en ik meen zelfs te weten, dat de hooge geestelijkheid betreurd heeft, dat de missionarissen zich daar gevestigd hebben zo der toelating krachtens art. 123 Regeeringsreglement.

Het is tevens een *feit*, dat Katholieke missionarissen niet alleen propaganda hebben gemaakt onder Mahomedanen en heidenen, maar ook onder de Protestanten en omgekeerd en dat zij hebben gedoopt, herdoopt en herherdoopt. Het is tevens een *feit*, dat er op dit oogenblik alsnog in de Minahassa plaats heeft wat men in commercieele kringen zou noemen een *oneerlijke concurrentie*! Daardoor kan niet anders dan spanning ontstaan. Kan dat dienen tot het omhoog houden van het prestige der Europeanen in het algemeen en van het Christendom, van de zending en van de missie in het bijzonder? Naar het mij voorkomt, kan de Regeering dat niet langer aanzien en is optreden der Regeering Regeeringsplicht.

Ik eisch van de Regeering geen scherpe resolutiën, vooralsnog geen toepassing van art. 123 van het Regeeringsreglement, veel minder van artt. 45, 46 en 47, maar wat ik wil vragen van de Regeering is dit, dat zij van haar rechtmatigen invloed, dien zij kan en moet uitoefenen, en op de hooge geestelijkheid en op de directiën van de genootschappen, gebruik maakt om een einde te maken aan dien ondragelijken toestand.

En wanneer dat gedaan wordt, hetzij door den Gouverneur-Generaal tegenover den bisschop te Batavia, hetzij door den Minister tegenover den internuntius hier, met *tact* en *bestistheid*, dan hebben wij van de gezindheid tot medewerking van die hooge geestelijkheid te veel ondervonden om daaraan te twijfelen, te minder omdat zij zeer goed weet dat, wanneer het er op aan mocht komen dat de orde en rust volgens de opinie, hetzij van den Gouverneur-Generaal, hetzij van den Minister gevaar liepen, — en dat doen zij op dit oogenblik inderdaad — de Regeering uit de verhouding van den Staat tot de Kerk, zooals ik die daar straks schetste, en uit het Regeeringsreglement de macht ontleent om haar *wil te doen eerbiedigen*.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu in een geheel andere orde van denkbeelden: het imperialisme.

Op den voorgrond stel ik, gelijk in het Voorloopig Verslag is gememoreerd, dat bij koloniale bezit uitbreiding van gezag of van bestuursinvloed niet altijd te keeren is.

Maar toch hebben de laatste gebeurtenissen en de beraadslagingen in de andere Kamer op mij den indruk gemaakt, dat men te veel het oog gevestigd heeft op *het zwaard*. En mijns inziens is de taak van de Indische Regeering om die gezagsuitbreiding waar die vereischt wordt zooveel mogelijk op vreedelievende wijze te trachten te bereiken.

Ik wijs op hetgeen wij in de stukken gelezen hebben omtrent Solo en de uitbreiding der Europeesche rechtsmacht ter bescherming van den inlander in de Vorstenlanden.

Ik vestig de aandacht op de wijze waarop Madura en eenige landschappen in het Gouvernement van de Westkust van Sumatra onder ons direct bestuur gebracht zijn, in één woord — want ik zou te lang worden — stel ik het imperialisme van dr. Nieuwenhuis op Borneo tegenover dat van Djambi en zelfs tegenover den kranigen tocht van kolonel van Daalen door de Gajoe-landen.

Wat mij in de laatste jaren bezorgd maakt, is de toestand op Nieuw-Guinea.

Ik herinner mij nog den tijd toen de vader van den tegenwoordigen Minister van Koloniën er op aandrong om den zendelingen van het Utrechtsch genootschap bescherming te verleenen. In den laatsten tijd echter hebben wij daaraanbtenaren gevestigd en wordt er onze bestuurstaak gaandeweg uitgebreid. Wij zijn daar begonnen met een controleur; daarop is gevolgd een assistent-resident; en thans lezen wij in de couranten, dat er reeds eene compagnie in garnizoen ligt.

Wij hebben het ongelukkige geval van de opvarenden van de *Generaal Pel* te betreuren, en wij hebben in de stukken gezien dat aan Engeland schadevergoeding gegeven is.

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

Ik beoordeel voor het oogenblik geen van die maatregelen, maar vraag aan de Regeering: „où allons-nous?”

Het is voor de koloniale staatslieden, die ons voorgestaan zijn in het begin van deze eeuw, altijd de stelregel geweest om gemengd bezit op hetzelfde eiland zoo mogelijk te voorkomen.

Bij het tractaat van 1824 is de bekende ruiling gedaan in het westen van den Archipel: maar wij hebben in het oosten van den Archipel nog meer dan één eiland, waar gemengd bezit bestaat.

Is het niet wenschelijk zoo mogelijk ook dergelijke politiek te volgen ten aanzien van die eilanden in den oostelijken eilanden-groep gelegen, op de grens van Australië, zoo al niet in Australië zelf?

Is het oogenblik daarvoor, door bijzondere omstandigheden, in de Europeesche politiek niet gunstig? Is het niet verkeerd, om, zooals de schippers naast God op de zeilschepen het uitdrukten, dien goeden wind over den kop te laten waaien?

Bij veel dat wij hebben te critiseeren en af te keuren en bij de wenschen die wij uiten tot verbetering is er voor hem die een vergelijkende studie van de koloniale belangen maakt, toch met groote voldoening te wijzen op den weg dien wij in de laatste halve eeuw hebben afgelegd en op den actueelen toestand. Wij moeten dan ook waardeeren dat de heer van Kol in een opwelling van nationaal gevoel de eer van ons Nederlandsch-koloniaal stelsel op het congres te Parijs heeft weten op te houden. Maar wanneer wij dat in den heer van Kol waardeeren, dan mogen wij daarbij tevens niet voorbijzien — anders zou men ons van partijdigheid of onhoffelijkheid kunnen beschuldigen, en wij moeten in ons Hoogerhuis trachten hoog Nederlandsch te spreken en vooral hoog Nederlandsch te *doen*: wij mogen zelfs den schijn van ondankbaarheid niet op ons laden — dan mogen wij — ik herhaal het — niet voorbijzien de verdiensten van hen die tot een andere politieke richting behooren, en daarom wil ik mij gaarne aansluiten bij de hulde die onlangs van de Regeeringstafel gebracht is geworden aan dr. Abraham Kuyper, den tegenwoordigen Minister van Binnenlandse Zaken, aan graaf van Zuylen en aan mr. Saaymans Vader als de baanbrekers en pioniers van de ethische richting die in de tweede helft dezer eeuw door Nederland op koloniaal gebied wordt gevolgd.

Ziedaar, Mijnheer de Voorzitter, mijn narede naar aanleiding van eenige actueele onderwerpen, die in verband staan tot deze Indische begrooting. Het is de resultante van waarnemen, gadeslaan, lezen, luisteren en nadenken over die belangen gedurende een halve eeuw; de vrucht tevens van een 40-jarige parlementaire praktijk.

Mag ik bij het scheiden van de markt nog een wensch uiten in het belang van Nederlandsch-Indië, waarin tevens een advies ligt opgesloten voor den heer Minister van Koloniën?

Het was gisteren juist 13 jaren geleden dat de Minister van Koloniën Keuchenius — die veel hield van zulke herinneringsdagen — zijn eerste begrooting in deze Kamer verdedigde.

De discussie werd ingeleid door het toenmalige lid uit Zeeland, naast mij gezeten, met een geletterde, welsprekende rede, die aan Elout en Groen van Prinsterer deed denken, ook wat het scherpe en snerpande der conclusiën betrof.

Onder den indruk van dien aanval stond ik op en ik meende eenige verzachtende omstandigheden in het midden te moeten brengen en mijn vertrouwen — althans voorloopig — te moeten uitspreken. Ik had den heer Keuchenius, zoo zeide ik, gekend als raadsheer in het hoogste hof, als secretaris-generaal aan Koloniën — nog dagelijks worden zijn werkzaamheden ten opzichte van het Regeeringsreglement geciteerd — als lid van den Raad van Indië, en ik sprak daarbij de hoop uit, dat die Minister zou blijken te zijn een gouvernementeel man. Het heeft niet zoo mogen zijn en een ieder moet betreuren, dat er niet veel van het werk als Minister van Keuchenius is overgebleven in verband met zijn groote bekwaamheden. En dat dit niet de schuld was van de Kamer, dat heeft zij toch bevestigd door de ontvanging van den op koloniaal gebied veel minder tehuis zijnden Minister, die in zijn plaats optrad, den tegenwoordigen president, van de Tweede Kamer, aan wien de nieuwe „Christelijke” meerderheid opnieuw zoo duidelijk haar vertrouwen heeft geschonken.

Ik heb ook dezen Minister in de residentie zien aankomen,

aanvankelijk werkzaam aan het Ministerie van Oorlog en na een korte absentie als secretaris van den Lekkijk Bovendams, in 1881 zien optreden in de Tweede Kamer en zijn werkzaamheid in en buiten die Kamer kunnen opmerken. Hij is, de retour van Suriname, hier tijdelijk ten anker gekomen om tijt te stoppen, een voorrecht voor ons, omdat wij hem hebben leeren kennen in zijn werkkraft en zijn werkzaamheid, een voorrecht voor den Minister, omdat hij in deze kalme, bedachtzame omgeving eenigszins is gelouterd geworden.

Toen de vloed doorkwam is de Minister het Binnenhof voorbij gevaren om zijn tegenwoordige betrekking te aanvaarden. Een hoogst gewichtige en moeilijke betrekking, meer dan enig ander Ministerie, omdat uit den aard, aan den Minister van Koloniën veel grooter bevoegdheden gegeven zijn dan aan de andere Ministers, omdat het wetgevend gebied uitzondering is en de verantwoordelijkheid zoo groot is, omdat aan elk woord dat hij spreekt of schrijft daar ginds een beteekenis gehecht wordt, die hij zelf er dikwijls niet in heeft willen leggen.

Maar die hooge „standing”, die groote verantwoordelijkheid zijn niet in harmonie te brengen met de bedrijvigheid, met de beweeglijkheid van een agiteerend partijman en nog veel minder met het drijven van den fanatieken zeloot.

Doch wij willen hopen en vertrouwen dat deze bewindsman zal leeren te zijn een kloek, een krachtig handelend Minister, en tevens een verstandig, bedachtzaam en beleidvol staatsman.

De heer van der Does de Willebois: Mijnheer de Voorzitter! De Kamer veroorlove mij nog een kort woord. Ik spreek dat uit met eenigen schroom na de treffende rede van den hooggeachten afgevaardigde uit Zuidholland, maar ik wil het toch niet achterwege laten, omdat het mij in de eerste plaats de gelegenheid geeft blijk te geven van waardeering voor de onbevangen en vrijgevege wijze waarop van de overzijde is tegemoet getreden aan hetgeen door de Regeering en door ons in zake zending en onderwijs in Nederlandsch-Indië en de opvatting van art. 123 van het Regeeringsreglement schriftelijk en mondeling is gezegd. Het ligt niet in mijn bedoeling voor het oogenblik den strijd tegen het artikel aan te binden. Het ontstond voor een halve eeuw als een vrucht van toen heerschende begrippen, en, terwijl het zeker onder de heden bestaande omstandigheden hier te lande als geheel verouderd te verwerpen zou zijn, kan het inderdaad nog nut hebben in de overzeesche bezittingen. Met gerustheid wacht ik de ontwikkeling van de denbeelden af, die eenmaal de bepaling overbodig zal doen blijken. Inmiddels moge ik omtrent de opvatting van den zin van het artikel constateeren, dat, naast een verouderde doctrinaire opvatting, uitgaande van zeker wantrouwen tegenover de zending en van overdreven angstvalligheid voor handhaving van Staatsgezag in die materie, allengs een weldadige strooming van meer vrijgevege begrippen is ontstaan, die op de toepassing haar invloed niet mist. In handen van een der zending welwillende Regeering en bij de onmiskenbare verbetering, die gaandeweg gekomen is in de wederkeerige appreciatie van elkanders bedoelingen bij de verschillende politieke en godsdienstige richtingen, is het gevaar van de groote macht ten deze van de overheid niet erg te duchten. Waar onze Staatsinstellingen de vrije belijdenis van ieders godsdienst als beginsel stellen, mag geconstateerd, dat de beteekenis van het artikel niet anders is op te vatten dan in den zin van de meest strikte interpretatie van de beperking dier vrijheid. De bevoegdheid der overheid ten dezen moet derhalve geacht worden scherp begrensd te zijn en uitsluitend door de noodzakelijkheid in het belang van de openbare orde.

In beginsel kan ik aan het burgerlijk gezag de bevoegdheid niet toekennen een deel van het land te sluiten voor de zending van één belijdenis, op grond dat een andere reeds daar werkzaam is. Evenmin de bevoegdheid om aan te wijzen welke deelen van het land aan de ééne belijdenis, welke aan een andere als arbeidsveld zullen worden aangewezen. Die begrippen zijn trouwens niet meer van onzen tijd. Zij doen denken aan het vroeger gehuldigde begrip „curias regio illius religio”. De vrijheid van uitoefening zijner godsdienstige belijdenis geldt voor allen en overal. De Regeering van een zoo gemengde bevolking als de onze, die heden burgerlijke en militaire dienaren telt onder alle gezindten en deze dienaren zendt ter plaatse,

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

waar zij ze noodig heeft, mag door eigen opzettelijk toedoen aan die dienaren niet de mogelijkheid onthouden den geestelijken bijstand van hun kerkgenootschap of het onderwijs naar de eischen van hun belijdenis te genieten. In de uitbreiding van vrijheid ten deze ligt niet alleen geen gevaar, maar is ten gevolge der gemoedsbevrediging, die ze voor allen medebrengt, alleen heil voor de toekomst te wachten.

Rustverstoring is toch waarlijk niet te duchten. Waar ieder leeren moet de vrijheid van andersdenkenden te eerbiedigen, zal men zich waar men 't nog niet weten mocht, weldra aan dat denkbeeld hebben gewend. Het is trouwens de taak der overheid dat begrip te doen eerbiedigen en aan hen, die er aan mochten te kort doen, nadrukkelijk aan het verstand te brengen, dat zoo iets onder de Nederlandsche Regeering niet geduld wordt.

Overigens staat voor dit geval der Regeering haar repressieve macht ten dienste en de practijk heeft, zooals de geachte vorige spreker het reeds duidelijk heeft doen uitkomen, ten deze geleerd dat eventuele moeilijkheden zich zeer gemakkelijk oplossen.

Het eenig gezonde standpunt is gelijke vrijheid voor allen onder het gemeene recht. Laat ons aller streven daar heen gericht zijn. De denkbeelden van wederzijdsche waardeeringen vertrouwen winnen voortdurend veld. Men kan dat bij alle richtingen op politiek religieus gebied waarnemen. Uitbreiding van zending en onderwijs in Indië zijn een weldaad voor de volken onder ons bestuur en moeten den band met het moederland bevestigen. Zij verspreiden de kennis en het gezag van het Evangelie, waarvan alleen ware beschaving te wachten is. In die overtuiging hoop ik dat de belemmering, die nog steeds de vergunning tot dienstreisen van den bisschop en tot opening der school van de geestelijke zusters in de Minahassa, in den weg staat, zoodra mogelijk worde opgeheven. Recht doen wederaren aan de geestelijke nooden der bevolking, gewenscht door zoovele welgezinden van allerlei richting, kan niet anders dan ten zegen strekken van onze overzeesche bezittingen.

De heer van Asch van Wijck, Minister van Koloniën: Mijnheer de Voorzitter! Het kan niet anders of onder den indruk van de welwillende woorden, die zooveel door den geachten afgevaardigde uit Zuidholland tot mij gericht zijn, trilt in mijn binnenste een snaar van dankbaarheid, ook voor den steun, dien ik, nu reeds zoo kort na mijn optreden, in de beide Kamers heb mogen ondervinden. Waar de geachte afgevaardigde herinnerd heeft aan hetgeen door hem en mijn vader gesproken was over de zending in Nieuw-Guinea, is het mij een behoefte te herinneren aan den band, die bestond tusschen hem en twee leden van de Vertegenwoordiging, mijn naam dragende.

Het kan voor een nieuw opgetreden Minister van Koloniën niet anders dan aangenaam zijn als een man van zooveel ervaring als de geachte afgevaardigde hem met welwillendheid te gemoet treedt, en ik kan dat vertrouwen niet beter beantwoorden dan met de verklaring, dat ik krachtig hoop te kunnen arbeiden aan het belang der koloniën, die meer bijzonder aan mijn zorg zijn toevertrouwd. Hij die mij gekend heeft als zeer beslist strijder voor de beginselen die mij heilig zijn, heeft ook kunnen zien, dat, waar ik geroepen werd als bestuursman op te treden, ik toonde rekening te houden met de omstandigheid dat een bestuursman, bij vasthouden aan zijn beginselen, een andere positie heeft dan waar hij streed voor de bevordering der beginselen zijner partij. Ook als Regeeringspersoon hoop ik dat standpunt in te nemen.

De geachte afgevaardigde heeft den indruk gekregen, dat de toestand van onze koloniën door mij te luchtig werd ingezien; dat een economisch-financiële politiek gevoerd wordt, zonder perspectief. Ik zou natuurlijk niet durven zeggen, dat de ongunstige oeconomische toestand in betrekkelijk korten tijd een verbetering zal ondergaan, maar naar mijn overtuiging zal die verbetering eerst kunnen worden verkregen als men den tegenwoordigen toestand onder de oogen durft zien en durft te erkennen, dat de economische toestand van den inlander ongunstig is.

Waar die geachte afgevaardigde er dan ook op gewezen heeft, dat in de eerste plaats moet worden gelet op de irrigatie, vindt hij in mij een krachtig medestander. In een vorigen werkkring doordrongen van de beteekenis eener goede afwatering en ver-

betering voor den toestand van het land, had ik dan ook als Gouverneur van Suriname op dit punt mijn aandacht meer bijzonder gevestigd. Op dit stuk moet ook naar mijn meening in Indië zooveel mogelijk worden gedaan, al behoeft men niet altijd voor den dag te komen met zulke groote plannen als het ontwerp voor de irrigatie der Solo-vallei.

Mijnheer de Voorzitter! In hoever het wenschelijk ware geweest dit groote plan in den beginne niet aan te vatten, het ligt niet op mijn weg dit te beoordeelen. Maar wat het nader onderzoek aangaat, in de Memorie van Antwoord heb ik reeds gezegd dat men daarbij rekening moet houden met de omstandigheden. En nu moge het volkomen waar zijn dat reeds een vol jaar geleden door deskundigen een verslag is uitgebracht, waarin op technische en economische gronden wordt aangetoond dat het wenschelijk was het werk voort te zetten, het komt mij toch voor dat het niet op den weg lag van een Minister van Koloniën om met een plan voor den dag te komen, alvorens omtrent deze belangrijke zaak het advies van den Gouverneur-Generaal en van hen die geroepen zijn hem ter zijde te staan, was ontvangen.

De geachte afgevaardigde heeft reeds op een moeilijkheid gewezen, namelijk dat een van de leden der Commissie de hervatting van het werk wel uit een technisch, maar niet uit een economisch oogpunt aanbeval. Waar dat lid de man was die aan het hoofd van het departement van burgerlijke openbare werken stond, was er nog te meer reden op zijn advies te letten. Volgaarne ben ik bereid aan den geachten afgevaardigde inzage van het geheele dossier omtrent deze zaak te geven en bij die inzage zal hem blijken, hoe moeilijk het is voor een Minister van Koloniën om met een voorstel te komen. Was men eerst eenstemmig omtrent het technische plan, nu weer heeft het lid der commissie dat economische bezwaren tegen de hervatting van het werk had, ook technische bezwaren te berde gebracht.

Toen de Gouverneur-Generaal dit adres heeft ontvangen, heeft hij den directeur opgedragen een door hem voorgestaan plan van beperkter strekking nader te doen uitwerken en begrooten. Over het groote plan heerschte trouwens ook in den Raad van Indië groot verschil van meening. Het laatste bericht van den Gouverneur-Generaal, ontvangen naar aanleiding van die nadere plannen, luidt: Ter zake wordt advies ingewonnen van den Raad van Indië. Ook wanneer het werk in waarheid kan dienen tot verhooging van den werkelijken bloei van de streek, moet men toch rekening houden met de zeer belangrijke kosten, alvorens met voorstellen bij de Volksvertegenwoordiging te komen. Niets zou mij aangeneramer zijn geweest dan dat ik vrijmoedigheid had gevonden om machting te vragen om te dien aanzien een voorstel aanhangig te maken.

Waar men bij de moeilijkheid die uit financieel oogpunt voor Indië bestaat, bijzonder moet letten op de opbrengst van tin, begrijpt men dat er geen ochtend voorbijgaat waarop niet de stand der tinprijzen door mij wordt nagegaan. Toen ik de begrooting indiende stond de prijs op f 65 à f 69 per 50 kilogram. Het advies van deskundigen was dat de prijs à f 65 op de begrooting kon worden gebracht, zoodat ik niet lager meende te moeten gaan. Dat door mij niet hooger geraamd werd dan als opbrengst kon verwacht worden blijkt ook uit de raming voor de koffie. Ik ben niet hooger gegaan dan 30 per half kilo, hoewel er aanleiding zou zijn dit cijfer eenigszins te verhoogen. Trouwens wanneer de tinprijzen naar beneden gaan is de toekomst voor Nederlandsch-Indië nog niet zooveel slechter. Door de daling der prijzen heeft men in de Straits indertijd de ontginning moeten staken. De prijzen zijn daardoor belangrijk gestegen, waarbij wij veel voordeel hadden.

De geachte afgevaardigde vreesde dat wij bezig zijn al het tin van Banka op te teren. Jaarlijks is er echter een belangrijke stijging van de productie. In 1900 reeds tot 204 000 pikols geklommen, zoodat het vermoeden voor de hand ligt, dat door meerdere opbrengst en practische exploitatie het getal pikols binnen enkele jaren zóó zal zijn gestegen, dat het getal niet meer onder de 250 000 pikols zal behoeven te dalen.

Wat betreft den bijslag in zake koffie, waarmee volgens den geachten afgevaardigde uit Zuidholland reeds een reeks van jaren getobd is, dit punt behoeft niet besproken te worden. Het komt mij voor, dat wanneer de steun van pl m. f 90 per

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

bouw zal gegeven worden aan de bevolking voor gronden die in alle opzichten gerekend kunnen worden voor koffiecultuur bij uitstek geschikt te zijn, niet al te groote schade voor de schatkist behoeft gevreesd te worden. Men kan toch verwachten, dat zij, die thans deze gronden willen exploiteeren, ook later met het cultiveeren zullen willen doorgaan en zij dus niet kunnen gerekend worden onder hen, die voor deze cultuur niets gevoelen.

Waar dit nu echter op vele plaatsen niet met goede vooruitzichten kan geschieden, is het de plicht van den Minister van Koloniën, maar niet minder van den Gouverneur-Generaal, na te gaan, welke cultuur daar in de plaats der koffie kan uitgeoefend worden, alsmede in hoeverre in 't algemeen door intensieve cultuur meer van den grond kan worden getrokken dan thans.

Wanneer wij bijv. nagaan, wat er in de richting der rijstcultuur kan gedaan worden, geloof ik, dat mag worden verwacht, dat hierin het laatste woord nog niet gesproken is.

Ik wensch er ook op te wijzen, dat op het gebied der nijverheid nog veel kan gedaan worden. Wanneer wij daarbij zien, wat er op het gebied van het mijnwezen en de petroleum gedaan wordt, dan meen ik, dat er in de toekomst van Indië nog veel is te verwachten. Maar wij moeten de armen niet slap laten hangen. Zoo lang de begrotingen sluiten met een tekort van 6 miljoen, zooals deze, maar daar tegenover staat een bedrag van 12 miljoen gulden voor werken die hetzij direct, hetzij indirect productief zijn, dan kan de financiële toestand nog niet ongunstig genoemd worden.

De geachte afgevaardigde uit Zuidholland neme echter de verzekering aan dat het mijn streven steeds zijn zal, zoo zuinig mogelijk te handelen, doch niet mag worden nagelaten wat noodig is voor de ontwikkeling, terwijl te gelijker tijd de bekwame ambtenaren moeten worden bezoldigd op eene wijze, die hen lust en liefde voor hun betrekking kunnen doen hebben.

Er is door den heer Schimmelpenninck een woord gesproken over den financieelen toestand in verband tot de productieve en improductieve werken.

Die geachte afgevaardigde wees er op, dat men met leenen voor improductieve werken niet te angstvallig moest wezen, omdat het dikwijls voorkomt, dat werken, die oorspronkelijk improductief geacht werden, later voordeel afwerpen. Ook dit standpunt heb ik in de andere Kamer ingenomen. Ik geloof, dat met zorg alles moet worden overwogen, doch dat men niet te angstvallig moet zijn; niet alleen moet geld vragen voor zuiver productieve werken, maar ook voor improductieve werken, omdat zij later productief kunnen worden.

Ook is de decentralisatie besproken en er op gewezen deze zaak toch met ernst te overwegen en niet overhaast te behandelen. De heer Fransen van de Putte heeft dit in verband gebracht met het ontwerp omtrent de opleiding der administratieve ambtenaren. Hij meende, dat uit dat ontwerp bleek, dat het noodig was, dat men niet te spoedig werk aflevert.

Deze zaak echter, Mijnheer de Voorzitter, moest met spoed worden behandeld. Maar ik kan de verzekering geven, dat, welke fouten aan het wetsontwerp mogen kleven, welke wijzigingen daarin nog aangebracht zullen worden ten gevolge van in de Tweede Kamer te maken opmerkingen, niet van overhaasting in deze kan gesproken worden. Ik heb dadelijk na mijn optreden de zaak aangevat, juist met het oog op den spoed dien de zaak vereischt. En waar de geachte spreker over de decentralisatie sprekende, ook de aandacht vestigde op de wenschelijkheid dat niet met ruwe hand ingegrepen worde in de verkiezingen van het dessa-bestuur, daar wil ik zeggen, dat ik heb kennis genomen van hetgeen door enkele gezaghebbende mannen daarover geschreven is en ook van het belangrijke betoog van den heer van den Berg, en dat op dit gebied niet zal worden ingegrepen alvorens de zaak van alle kanten en met den meest mogelijken ernst bezien is. En dit te meer omdat — zooals de geachte spreker zich zal herinneren — uit hetgeen door mij in deze Kamer is gezegd bij de reorganisatie van het binnenlandsch bestuur, kan blijken, dat ik van oordeel ben, dat, vooral daar waar men te doen heeft met het inlandsch bestuur, zeer nauwkeurig moet worden acht gegeven, dat geen rechten op het Regeerings-reglement of op toezeggingen

van Regeeringscommissarissen gegrond worden gelaideerd. En het spreekt vanzelf, dat waar bijzonder gelet wordt op de rechten der regenten, ook de aandacht der Regeering op de rechten der onder hen staande inlandsche bevolking gevestigd blijft.

Een zeer belangrijk punt is de zending. De behandeling daarvan is mij zeer gemakkelijk gemaakt doordat de beide standpunten op zeer verschillende gronden verdedigd zijn. Door den geachten afgevaardigde van Zeeland is een meer idealistisch standpunt ingenomen, en ik begrijp — en ik voel daarvoor veel — dat voor hem, met het oog op de beginselen die hem en mij heilig zijn, niets aangenamer zou zijn dan dat zonder eenige moeilijkheid meer direct kon opgetreden worden tot bevordering van het Christendom. Ik herinner den geachten spreker aan hetgeen door den toenmaligen Minister van Koloniën in de Tweede Kamer bij de behandeling der Indische begrooting voor 1890 is gezegd: „Men moge misschien vreezen dat van mijn zijde daarbij eenige pressie zal worden uitgeoefend, ik wensch niets anders dan een ieders vrijheid te eerbiedigen en het gebruik van die vrijheid ten nutte te doen strekken van onze heerschappij en tot heil ook van de bevolking. Daarom wordt door mij niet gestreefd naar begunstiging van een Kerk of eenig kerkgenootschap; voor mij alleen heeft waarde de belijdenis van die beginselen welke het Christendom uitmaken; het Christendom, niet wat een werk is van menschelijke vinding, maar de eeuwige waarheden waarbij de volken van alle eeuwen zich gelukkig gevoeld hebben.”

Ook die Minister meende dat wij in elk opzicht ons moeten houden aan hetgeen in de Memorie van Antwoord is gezegd, nl. dat in geen enkel opzicht propaganda mag gemaakt worden voor een bepaalde confessionneele richting, dat, zooals in de Memorie van Antwoord staat, niet bedoeld wordt een confessionneelen stempel op het Indisch bestuur te drukken.

Nu erken ik gaarne met den geachten afgevaardigde, dat, indien wij in den toestand verkeerden, dat alle Europeanen in Nederlandsch-Indië mannen geweest waren, die uit een hooger Christelijk beginsel daar ten voorbeeld waren geweest aan de bevolking, wij reeds veel verder zouden zijn dan nu, en dat waarschijnlijk zonder eenig gevaar een ander standpunt zou kunnen ingenomen worden.

Maar wij hebben te rekenen met den tegenwoordigen toestand, en daarbij heeft men zich te plaatsen op het standpunt van het Regeeringsreglement, ten gevolge waarvan de propaganda voor elken godsdienst, ook voor den Mohammedaanschen, volkomen vrij is. Dit standpunt moet ook de Regeering innemen en in verband daarmede wensch ik den geachten afgevaardigde uit Noordbrabant te doen opmerken, dat, waar hij hoopt dat van dezen Minister een krachtiger optreden tegen de Mekka'angers is te verwachten, een dergelijke maatregel door mij niet kan worden genomen. Ik geloof integendeel — en ik sta daarbij op het standpunt van alle adviezen op dit punt — dat hoe minder men zich met de Mekka'angers bemoeit en hoe meer men toont, dat iemand die in Mekka is geweest, slechts een gewoon ingezetene van Nederlandsch-Indië is, de toestand des te beter wordt en het nemen van allerlei maatregelen overbodig is te achten.

Door den geachten afgevaardigde uit Noordbrabant zijn verschillende punten aangegeven, die hij van dit Ministerie verwacht, maar ik mag dat niet voor dit Ministerie vindiceeren, want de meeste der door hem aangewezen onderwerpen zijn door de vorige Ministers met kracht aangevat. Waar hij onder meer gesproken heeft over maatregelen om den woekerhandel der Chinezen tegen te gaan, over de beperking van het opiumgebruik, over het steunen der inlandsche Christenen, over de wenschelijkheid om de dwangarbeiders niet langer te doen deelnemen aan de expedities, over het weren der prostituées uit de gevangenissen en verschillende andere punten meer, kan ik hem de verzekering geven, dat, na ken nisneming van de stukken, al deze quaesties met groote belangstelling en bijzonderen ernst door mijn voorgangers zijn behandeld. Het punt, waarop wij geheel samengaan — en met dankbaarheid hebben wij gehoord, dat dit punt ook door den geachten afgevaardigde uit Zuidholland is besproken en door niemand is bestreden — is de wenschelijkheid om de zending te steunen in al datgene, wat de Regeeringstaak ten deze kan verlichten, met name bij het onlerwijs

4. Vaststelling der begroting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

en bij de verpleging in de hospitalen. In dat opzicht zal ook mijnerzijds al het mogelijke worden gedaan, gelijk ook in de stukken is aangegeven.

Ik kan den geachten afgevaardigde uit Zuidholland geruststellen en mededeelen, dat het hier niet zal zijn een leuze om hospitalen te steunen zonder dat voldoende verpleging en geneeskundige behandeling wordt aangetroffen, maar dat ik er juist prijs op gesteld heb aan te geven, dat de verhooging van het subsidie voor het hospitaal te Djokjakarta gebaseerd is op het feit, dat daar een tweede arts zal komen en zich daar gediplomeerde verpleegsters bevinden, die bereid zijn hun diensten te presteeren ten bate der inlandsche bevolking.

En het is een gelukkig verschijnsel, dat alles wat op dit gebied wordt gedaan, ook zoo krachtig wordt gesteund door Europeanen, den regent van Demak en den sultan van Djokjakarta.

Omtrent de opvatting en beteekenis van art. 123 van het Regeeringsreglement zou ik kunnen herhalen wat dienaangaande door de heeren Pijnacker Hordijk en 't Hooft is gezegd, maar ik geloof in den geest dezer Kamer te handelen, wanneer ik mij daarbij alleen aansluit, te meer omdat dit punt door mij in de Tweede Kamer uitvoerig is behandeld. De heer 't Hooft heeft er in het bijzonder op gewezen, dat bij de behandeling van het Regeeringsreglement door den heer Blaupot ten Cate is gesproken over de mogelijkheid van het geval, dat op één gebied twee verschillende zendingen werkzaam zouden zijn. Het was ook mijn voornemen den geachten afgevaardigde uit Zuidholland er op te wijzen, dat het een groot verschil maakt, of dat punt bij de algemeene beschouwingen, dan wel bij het betrokken artikel werd behandeld, en dat, nu juist bij de artikelen geen enkele dergelijke bepaling is opgenomen, daar uit te meer blijkt, dat men een dergelijke bepaling niet mogelijk achtte. Het is ook gebleken, dat alle voorzorgmaatregelen, die men vóór 1886 in de Minahassa had genomen, zijn afgestuit op den loop van zaken. De geachte afgevaardigde uit Zuidholland heeft er op gewezen, dat daar in 1886 een zeer groot aantal Katholieken waren gekomen en eerst toen de toelating is gevolgd, maar dergelijke zaken zijn niet tegen te gaan, gelijk ook door den heer de Louter zeer duidelijk is aangegeven, toen hij zeide:

„De heer Fransen van de Putte heeft, op het punt van de Minahassa weer ingaande, met beslistheid uitgesproken, dat daar twee geestelijken waren die geen toelating daar verkregen hebben. Ik mag dit punt niet onbesproken laten voorbijgaan. Wij mogen niet aannemen dat de Indische Regeering het verblijf van twee geestelijken daar, zonder toelating verkregen te hebben, zou gedoogen. Maar wat is mogelijk? Dit, dat die twee geestelijken toelating hebben verkregen voor standplaats Menado, op grond van art. 123, gelijk in 1886 is gegeven, en dat zij zich niet op die standplaats Menado, maar elders in de Minahassa hebben gevestigd.”

Men heeft vroeger maatregelen genomen, waarop die geachte afgevaardigde thans schijnt te doelen: men heeft o. a. bepaald dat geen overgang van Protestant tot Roomsche-Katholiek of omgekeerd zou kunnen toegelaten worden dan in tegenwoordigheid van twee getuigen, en zonder verklaring dat men wenschte over te gaan tot een ander kerkgenootschap, maar al dergelijke bepalingen heeft men als onpractisch opgeheven. Nu weet ik wel dat de eene Kerk een gezin tot haar tracht over te halen, en de andere Kerk eveneens, en dat daarvan een gevolg is het doopen en herdoopen, en, gelijk de geachte spreker zeide het herherdoopen, maar ik geloof niet dat van Regeeringswege daartegen maatregelen te nemen zijn. Nog altijd zijn er personen die zouden willen dat zelfs in de Minahassa de Roomsche Katholieke vestiging zou worden ingetrokken. Het is opmerkelijk dat in een der adviezen van den Raad van Indië o. a. voorkomt, dat het wenschelijk is dat men eenmaal wete, dat in de Minahassa hetgeen er is niet veranderd kan worden, dat de toestanden daar blijvend zijn, want zoolang gemeend wordt dat er verandering kan komen, zoolang zal de een trachten den ander te verdrijven. En daarom betreur ik hetgeen in deze Kamer gesproken is, omdat daardoor weder bij enkelen de gedachte zal opkomen, dat er misschien kans is dat de Roomsche Katholieke vestiging uit de Minahassa zal verdwijnen door Regeeringsmaatregelen, terwijl het zeer zeker vaststaat dat daaraan niet mag worden gedacht.

Iets anders is het, dat, wanneer bij het uitoefenen van de

werkzaamheden bleek dat orde en rust verstoord worden: dan is te onderzoeken aan wien de schuld daarvan is.

Wanneer in zulk een geval niet dadelijk maatregelen behoeven genomen te worden, dan ben ik het met den geachten afgevaardigde uit Zuidholland eens dat zoolwel op de Roomsche-Katholieke geestelijkheid als op de Protestantsche zekere invloed kan uitgeoefend worden, om te zorgen dat niet terstond alles op haren en snaren gezet worde en niet de noodzakelijkheid ontsta dat handelend moet opgetreden worden.

De heer van Boneval Faure heeft gewezen op verschillende bepalingen van het Regeeringsreglement, en meer in 't bijzonder op de omstandigheid, dat in verschillende artikelen de woorden rust en orde voorkomen doch dat die woorden niet voorkomen in art. 123.

Die woorden staan werkelijk niet in het artikel van het Regeeringsreglement; maar als men de bepaling niet alleen naar de letter, maar ook naar den geest opvat, zal de geachte afgevaardigde niet ontkennen, dat het denkbeeld om orde en rust te bewaren, schering en inslag is geweest bij de behandeling in het artikel. In de Memorie van Toelichting wordt o. a. nog dit gezegd: „Overal waar de verkondiging van het Christendom de rust niet bedreigt, heeft de Regeering den vrijen loop gelaten aan de prediking van het Evangelie.”

Dit was het standpunt der Regeering.

Als men een wet uitlegt, moet men daarbij niet vooral vragen wat een lid gezegd heeft, maar wat de Regeering zelf als haar opvatting van het artikel heeft aangegeven.

De heer Hovy heeft den wensch uitgesproken dat de geleidelijke wijze waarop wetten, reglementen en verordeningen in het belang van de inlandsche Christenen zouden worden herzien, niet al te langzaam zou gaan.

Zeker wenscht deze Minister die zaak niet te vertragen: hij houdt zich in dit opzicht aan hetgeen hij reeds in de stukken gezegd heeft. Dat het dessa-verband voor de inlandsche Christenen op den voorgrond moet blijven staan, is reeds in de Tweede Kamer betoogd; het verheugt mij dat deze Kamer in haar stukken nogmaals geconstateerd heeft dat dit standpunt ook door mij wordt ingenomen.

De geachte afgevaardigde uit Gelderland, de heer Schimmelpenninck van der Oije, heeft er op gewezen hoe door mij niet bepaald een nieuwe koers is aangegeven. Alleen zal volgens vaste regelen gehandeld worden.

Den heer Fransen van de Putte wil ik antwoorden dat thans wel niet alles afhangt van willekeur — ik geloof niet dat willekeur bestaat bij een Gouverneur-Generaal — maar dat toch veel afhangt van de adviezen, die den Gouverneur-Generaal gegeven worden zoolang geen maatstaf is aangegeven, en dat het daarom beter is om de subsidiën naar vaste regelen te verleenen, en dat niet gezegd wordt: aan dezen zal ik dit en aan dien dat geven.

De geachte afgevaardigde meende dat enkele woorden in de Memorie van Beantwoording neergeschreven, niet volkomen duidelijk waren.

Die woorden luiden aldus: „dat voor het overige, bij de propaganda voor de Christelijke religie, het onderscheid tusschen een zendingsstation en een als vrucht der missie gevestigde kerkelijke gemeente onder de inlanders niet in aanmerking kwam”.

De bedoeling is deze.

Zoolang een vereeniging of Kerk optreedt om zendingswerk te doen, om de inboorlingen van het heidendom of van het Mahomedanisme tot het Christendom te brengen, moet zij als missie aangemerkt worden; maar zoodra allen tot het Christendom zijn overgegaan, kan moeilijk meer van een zendingsstation worden gesproken en alleen van een als vrucht der zending gevestigde kerkelijke gemeente.

De geachte afgevaardigde uit Gelderland heeft het toegejuicht, dat ik niet wensch de aalmoezeniers te maken tot ambtenaren, hetgeen niet wegneemt dat ik mij voor hen, die thans als zoodanig werkzaam zijn, eenigszins gebonden acht aan het besluit van April 1901. Ook door mij wordt voorkeur gegeven dat de band blijft bestaan tusschen de vereeniging die uitzendt en den betrokken persoon en toen onlangs sprake was van steun te verleen aan de Vereeniging voor Evangelisatie onder de militairen in Indië, op Sumatra, bij Fort de Kock, heb ik aan het bestuur

7de VERGADERING. — 28 DECEMBER 1901.

4. Vaststelling der begroting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1902. (Algemeene beraadslaging.)

als mijn meening kenbaar gemaakt dat het aanbeveling verdient het bedrag toe te kennen als subsidie aan de vereeniging, die ook van oordeel was dat dat denkbeeld aanbeveling verdient.

De heer Frans van de Putte heeft gesproken over imperialistische politiek en de expeditie van dr. Nieuwenhuis op Borneo.

Ik herinner er aan dat in 1897, toen de bestuursinrichting op Nieuw-Guinea ter sprake kwam, ik juist met het oog op dien verdienstelijken reiziger er op gewezen heb, dat het niet wenschelijk was alleen *des needs* iemand buiten het korps aan te stellen, maar dat op den voorgrond moest staan, dat bij de keuze voor zulke bestuursuitbreiding vooral het oog gevestigd diende te worden op mannen die een ethische richting waren toegedaan. Omstandigheden hebben toen verhinderd dien weg te bewandelen.

Waar de geachte spreker, de quaestie van Djambi besprekende, als in het voorbijgaan heeft willen te kennen geven alsof wij daar dien ethischen weg niet bewandeld hebben, moet ik er op wijzen, dat reeds in de andere Kamer er door mij op gewezen is, dat de vorige resident van Palembang als zijn meening had te kennen gegeven, dat indien de sultan slechts zijn ontslag nam, Taha zeker zou willen medewerken om zijn zoon, den Pangeran Ratoe, tot sultan op wettige wijze te doen benoemen. Op advies van den vorigen resident is door den Gouverneur-Generaal machtiging gegeven in die richting te sturen, doch toen het ontslag verleend was en een oproeping voor benoeming van een nieuwen sultan gedaan was, weigerden de hoofden ter hoofdplaats te komen en werd door eenige hoofden — waaronder Taha — eerst Pangeran Adipati gekozen en toen deze bedankte, Pangeran Praboe Negara. Daar als eisch gesteld was dat de keuze zou geschieden in tegenwoordigheid van den resident, kon deze benoeming niet bevestigd worden en heerschte er derhalve regeeringloosheid. Daardoor werd optreden noodzakelijk om tegen te gaan dat Djambi werd een verzamelaarsplaats van slechte elementen, terwijl de hoofden niets deden voor de bevolking, die gebukt ging onder hun juk.

Als de geachte spreker nu de opmerking maakt, dat er op Nieuw-Guinea naast den assistent-resident zal geplaatst worden een compagnie soldaten, dan moet ik hem antwoorden, dat ik met den Gouverneur-Generaal in overleg treed over de mogelijkheid om, door het uitgeven van land aan die soldaten, er naar te streven een kolonisatie te vormen die zich, door een krachtigen steun van het bestuur, zal kunnen ontwikkelen tot een zegen voor de geheele streek.

Waar de geachte spreker met een woord van hulde gewezen heeft op de namen van dr. Kuyper, graaf van Zuylen en Saaymans Vader, als voorstanders van de toepassing eener ethische richting, daar zal het hem niet ontgaan zijn, dat toen een der leden op de vergadering van het Internationaal Koloniaal Instituut aangaf dat het ethische streven voornamelijk was uitgegaan van de liberale partij, ik die leer heb geïndiceerd ook voor de mannen van de anti-revolutionnaire partij, die thans met zooveel hulde door den geachten spreker werden gememoreerd.

Omtrent den oeconomischen toestand is nog met een enkel woord gesproken door den geachten afgevaardigde uit Gelderland, den heer Schimmelpenninck van der Oije. Hij heeft verklaard hoe wenschelijk het was om bij de toeneming van de bevolking en bij het gebrek aan bouwgrond het ambachts-onderwijs uit te breiden. Het is bekend hoe in de andere Kamer door mij toegegeven is, dat wij in practischen zin behooren te werk te gaan en dat ik daarom niet kan ingaan op de voorstellen tot een belangrijke uitbreiding van het openbaar inlandsch onderwijs, omdat ik geloof, op het voetspoor van den vroegeren vice-president van den Raad van Nederlandsch-Indië Groeneveld, die den eersten stoot op dit gebied heeft gegeven, dat, in verband met de omstandigheden, meer rekening met de practijk dient te worden gehouden.

Ten opzichte van Oorlog en Marine zijn enkele opmerkingen medegedeeld door de geachte afgevaardigden uit Zuidholland en Gelderland, de heeren van Alphen en Schimmelpenninck van der Oije; zij wenschen dat krachtig zal worden voortgegaan met datgene wat dienen kan tot de verdediging van Java. Te recht is er op gewezen, dat het terrein bij het Oostgat van Soerabaja zeer slap is en daar derhalve aanzienlijke zandaanplemping noodig is.

Wat de uitvoering van het Koninklijk besluit van 1897 be-

treft, is er op gewezen, dat meer torpedobooten zullen moeten worden aangeschaft. De geachte afgevaardigde die dit punt ter sprake bracht, kan er verzekerd van zijn, dat dit punt door mij zal worden besproken; te meer bestaat daar aanleiding toe, nu er een nieuwe commandant van de zeemacht zal uitgaan.

Het is zeker een zeer belangrijk punt dat ter sprake zal komen in hoever het wenschelijk zou zijn om aan het etablissement te Soerabaja nog een bijzonder werktuigkundig ingenieur te verbinden. De gronden daarvoor door den geachten afgevaardigde aangegeven zijn zeker van zeer groote beteekenis. Wij hebben het voorrecht thans een Minister van Marine te bezitten, die commandant is geweest van de zeemacht in Oost-Indië, zoodat, ook in verband met het uitgaan van den nieuwen commandant der zeemacht, er alle gelegenheid zal bestaan om dit onderwerp nader te bespreken.

De wensch is uitgesproken, dat het getal torpedobooten zal worden uitgebreid, ten einde die tot steun te kunnen doen dienen van de schepen van het auxiliair eskader. Het is bekend hoe moeilijk het is om de torpedobooten genoegzaam van kolen te kunnen voorzien, opdat zij te allen tijde de schepen van het auxiliair eskader zullen kunnen volgen. Het kan zijn dat die schepen zullen moeten gebruikt worden in de onmiddellijke nabijheid van de havens en dan zal er sprake van kunnen zijn de torpedobooten met die schepen te doen samenwerken; of het getal torpedobooten zou zijn uit te breiden met een zeker aantal van kleiner model zou in overleg met het Departement van Marine moeten worden uitgemaakt. Ook is gewezen op de wenschelijkheid om de torpedobooten voortdurend in dienst te houden, omdat in den laatsten tijd gebleken is, dat het de beste wijze is om ze in orde te houden. Bij de te houden overwegingen zal ook dit punt zeker als een onderwerp van niet gering gewicht worden aangemerkt.

Niets zou mij aangenamer zijn dan, als het mogelijk ware, mede te kunnen werken tot de uitbreiding van het etablissement te Soerabaja, opdat de groote schepen ook aldaar zullen kunnen worden gerepareerd. Dit is een zaak van groot belang voor de defensie, omdat in oorlogstijd de schepen niet naar Nederland ter reparatie zullen kunnen worden opgezonden.

Kan uitbreiding geschieden zonder al te groote kosten, dan zou daarmede vervuld worden een wensch om de nijverheid in Soerabaja en daardoor in geheel Nederlandsch-Indië te ontwikkelen, wat mogelijk zou worden indien er gelegenheid kwam om alle reparatiën te Soerabaja te doen verrichten.

Door den geachten afgevaardigde uit Gelderland is gesproken over het rapport betreffende de samensmelting van de Indische en Nederlandsche officierskorpsen. Ik heb reeds medegedeeld dat dit rapport door mij om advies is gezonden aan den Gouverneur-Generaal, zoodat ik op het oogenblik geen enkele toezegging daaronder kan doen, maar ik twijfel niet of de opmerkingen door den geachten afgevaardigde gemaakt, zullen voor den Gouverneur-Generaal en degenen die hem hebben te adviseeren, een prikkel zijn om in deze richting werkzaam te zijn, terwijl ik, na de ontvangst van het advies van den Gouverneur-Generaal, mij zal beijveren om met mijn ambtgenoot van oorlog te overleggen om de zonen van inlandsche grooten toe te laten op de Militaire Academie.

Op de opmerking betreffende de uitgifte van gronden is door mij reeds geantwoord bij hetgeen ik heb medegedeeld wat op Nieuw-Guinea zou kunnen geschieden.

De geachte afgevaardigde uit Gelderland heeft voorts nog gesproken over de uitbreiding der verboden kringen met opzicht tot de opiumpacht. Ik gevoel ten volle dat van een lid der Kamer, die op het standpunt staat van den geachten afgevaardigde, dat ook het mijne is, altijd aandrang moet uitgaan op de Regeering om de verboden kringen niet te beperken, maar de geachte afgevaardigde zal gevoelen, dat in Banda niet anders kon gehandeld worden, waar de inlandsche hoofden verklaarden dat het beter was aldus te handelen en degenen die er tegen waren, juist waren zij die van smokkelarij verdacht waren, terwijl er in den verboden kring een belangrijk opiumverbruik was. De machtiging van Hare Majesteit de Koningin is dan ook gevraagd nadat de zaak in den Ministerraad was behandeld en nadat alle Ministers kennis hadden genomen van de stukken. Men behoeft niet bevreesd te zijn, dat ooit finan-

Behandeling van de wetsontwerpen nos. 90, 139, 130, 126, 128, 110, 104, 53, 54, 60, 84, 46, 125, 101, 114, 132, 115, 112, 99, 100, 108 en 120.

eieele belangen op den voorgrond zullen treden bij de beslissing over deze zaken.

Ik begrijp overigens dat het den geachten afgevaardigde leed doet, waar hij de man is geweest, die van den aanvang in de Staten-Generaal is opgetreden voor de regie, dat aldus moest gehandeld worden. Waar ik altijd verklaard heb niet veel te gevoelen voor de regie, zal het den geachten afgevaardigde blijken, dat ik toch steeds met alle kracht de toepassing bevorder, en ik kan hem de verzekering geven, dat als het mogelijk was de regie over den geheelen Archipel uit te breiden, het aan den meest mogelijken steun van mijn zijde daarbij niet zou ontbreken.

Mijnheer de Voorzitter! Met het oog op het reeds gevorderde uur meen ik het hierbij te mogen laten.

Ik heb er naar gestreefd om de gemaakte opmerkingen zoo volledig maar ook zoo kort mogelijk te beantwoorden en hoop daarin te zijn geslaagd.

De beraadslaging wordt gesloten.

De wetsontwerpen tot vaststelling van de Indische begroting voor 1902 worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

II. AFSCHAFFING VAN DE UITVOERRECHTEN VAN INDIGO EN VAN KOFFIE IN NEDERLANDSCH-INDIË (90).

III. HET IN WERKING TREDEN VAN DE WET TOT AFSCHAFFING VAN DE UITVOERRECHTEN VAN INDIGO EN VAN KOFFIE IN NEDERLANDSCH-INDIË. (139)

IV. VOORZIENING IN HET KAS-TEKORT VAN DEN INDISCHEN DIENST OVER 1902. (136)

V. WIJZIGING EN VERHOOGING DER BEGROTING VAN NEDERLANDSCH-INDIË VOOR HET DIENSTJAAR 1900 (HOOFDSTUK I. UITGAVEN IN NEDERLAND);

WIJZIGING EN VERHOOGING DER BEGROTING VAN NEDERLANDSCH-INDIË VOOR HET DIENSTJAAR 1900 (HOOFDSTUK II. UITGAVEN IN NEDERLANDSCH-INDIË). (126)

VI. WIJZIGING VAN DE KOLONIALE HUISHOUDELIJKE BEGROTING VAN SURINAME VOOR HET DIENSTJAAR 1900. (128)

VII. WIJZIGING EN VERHOOGING VAN DE KOLONIALE HUISHOUDELIJKE BEGROTING VAN CURAÇAO VOOR HET DIENSTJAAR 1900, EN

VERHOOGING VAN HET XDE HOOFDSTUK DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1900. (110)

VIII. NADERE WIJZIGING VAN HET REGEERINGSREGLEMENT VOOR CURAÇAO. (104)

IX. VASTSTELLING VAN HET SLOT DER REKENINGEN VAN ONTVANGSTEN EN UITGAVEN VOOR NEDERLANDSCH-INDIË OVER DE DIENSTJAREN 1895, 1896 EN 1897. (53, 54 EN 60)

X. VASTSTELLING VAN HET SLOT DER REKENING VAN DE KOLONIALE UITGAVEN EN ONTVANGSTEN VOOR SURINAME OVER HET DIENSTJAAR 1898. (84)

XI. GOEDKEURING VAN DE OP 4 OCTOBER 1900 TE 'S GRAVENHAGE TUSSEN NEDERLAND EN BELGIË GESLOTEN OVEREENKOMST VAN VRIJDOM VAN MILITIE- EN SCHUTTERPLICHT DER WEDERZIJDSCHE ONDERDANEN. (46)

XII. VERHOOGING EN AANVULLING VAN HET IIIDE HOOFDSTUK DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1900. (125)

XIII. WIJZIGING VAN HET IVDE HOOFDSTUK DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1900. (101)

XIV. NATURALISATIE VAN KARL OTTO LIES, GEORG JOSEF KRAFT, HARRY HEILBUT, VICTOR VAN DER REIS, NICOLAUS FRIEDRICH PETER MEIJER, GERHARD HEINRICH SCHNETKAMP, ANTON GOTTFRIED SIMON, EWALD SCHULTE MÜTER, FRANZ VAN ELTEN, GEISBERT JOHANNES BODE, AMALIE MAGDALENE ELISABETHE HELENE FRIEDRIKE VON FAYRAT JACQUIER DE BERNAY (114).

XV. NATURALISATIE VAN HEINRICH HOLTHUISEN, PETER ROEDIG, JOHANNES HUSE, FRIEDRICH AUGUST BÜCHER, JOHANN HEINRICH JOSEPH KEMME, LUDOVIKUS HUBERTUS OP DE DRINK, KARL MORITZ HUBERT SCHRÖDER, HEINRICH THEODOR SCHMIDT, AUGUSTE HENRI MEIJER, FREERK EGGEN, JOSEPH ROEDIG, ALOYSIUS ANDREAS CLAEREBOETS, GERHARD WILHELM RÜHLINDER EN JOSEPH HUBERT IGNAZ GEORG HERBERMANN. (132)

Al deze wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XVI. BEKRACHTIGING VAN PROVINCIALE BELASTINGEN OVER 1902. (115)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Harte van Tecklenburg**, *Minister van Financiën*: Mijnheer de Voorzitter! In antwoord op de in het Eindverslag der Commissie van Rapporteurs gestelde vraag: „wanneer dit Kabinet uitvoering zoude geven aan het voorschrift van het tweede lid van art. 1:6 der Grondwet”, heb ik de eer namens mijn ambtgenoot van Binnenlandsche Zaken, die op dit oogenblik verhinderd is hier tegenwoordig te zijn, mede te deelen, dat voor een voorloopig onderzoek van dit vraagstuk zoo spoedig mogelijk de noodige maatregelen zullen getroffen worden, maar dat het vooralsnog volstrekt onmogelijk is den tijd te bepalen, waarop de resultaten van dit onderzoek de Staten-Generaal zullen kunnen bereiken.

De beraadslaging wordt gesloten en de wetsontwerpen worden zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XVII. VASTSTELLING VAN DE BEGROTING DER ALGEMEENE LANDSDRUKKERIJ, DIENSTJAAR 1902. (112)

XVIII. WIJZIGING EN NADERE VERHOOGING VAN HET VIde HOOFDSTUK DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1900. (99)

XIX. NADERE VERHOOGING VAN HET VIde HOOFDSTUK DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1901. (100)

Deze wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XX. BEKRACHTIGING VAN OVEREENKOMSTEN MET DE STICHTING „REINIER VAN ARKEL” EN HET ZEDELĲK LICHAAM „VEREENIGING VAN VROUWEN TOT HET GEVEN VAN ONDERWIJS”, TE 'S HERTOGENBOSCH. (108)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Bergansius**, *Minister van Oorlog*: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van hetgeen in het Eindverslag is gevraagd, kan ik mededeelen, dat voor de beschikbaar komende bedragen zullen worden gebouwd op het Rijksterrein, waarop zich het voormalig laboratorium, thans wapenmagazijn, bevindt: een nieuwe bakkerij, waarin een woning voor den administrateur, en verder een blok van 3 woningen voor gehuwde militairen, terwijl in de citadel-kazerne cursus-lokalen worden ingericht.

Op deze wijze zullen dezelfde inrichtingen en evenveel woningen worden verkregen, als zich bevinden in de gebouwen, die bij de overdracht worden afgestaan. Verder wordt hierdoor, wat de woningen betreft, voldaan aan den wensch, die in het Eindverslag is geuit.

De beraadslaging wordt gesloten en het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XXI. WIJZIGING VAN HET VIIIste HOOFDSTUK DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1900. (120)

XXII. AANVULLING EN VERHOOGING VAN HET IXde HOOFDSTUK DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1901. (117)

XXIII. VERHOOGING VAN HOOFDSTUK IX DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1901. (106)

XXIV. VERKLARING VAN HET ALGEMEEN NUT DER ONTEIGENING TEN BEHOEVE VAN EEN SPOORWEG VAN ALMELO NAAR COEVORDEN. (111)

XXV. WIJZIGING VAN HET IXDE HOOFDSTUK DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1900. (121)

Deze wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XXVI. REGELING VAN DE ONTVANGSTEN EN UITGAVEN VAN HET PENSIOENFONDS VOOR WEDUWEN EN WEEZEN VAN BURGERLIJKE AMBTENAREN VOOR HET JAAR 1902. (116)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Harte van Tecklenburg**, *Minister van Financiën*: Mijnheer de Voorzitter! In het Eindverslag der Commissie van Rapporteurs is de opmerking gemaakt, „dat, ook al geeft de wet het verlot, om de beschikbaar gebleven gelden te beleggen in buitenlandsche fondsen, het wenschelijk was om zoo weinig mogelijk gebruik van die bevoegdheid te maken en meer het beschikbare te gebruiken tot aankoop van Nederlandsche waarden, als Nationale Schuld, gemeente-obligatiën, obligatiën onzer beide groote spoorwegmaatschappijen, enz.”

Naar aanleiding van die opmerking wensch ik in het midden te brengen, dat de gebruikmaking van de sinds 1897 bestaande wettelijke bevoegdheid heeft plaats gehad op zeer gematigde en bescheiden wijze. Het beste bewijs daarvoor leveren de cijfers. De totale aankoop bedroeg nominaal f 2 268 300, terwijl in buitenlandsche fondsen is belegd nominaal f 249 300, dus ongeveer een tiende. Zou het nu inderdaad wenschelijk zijn — zooals het Eindverslag zegt — om „zoo weinig mogelijk” — d. i. volstrekt niet — gebruik te maken van de bevoegdheid? Ik meen dit te mogen betwijfelen. De wet van 24 Juni 1897 (*Staatsblad* n°. 149) had juist ten doel om het beleggingsveld van het Pensioenfonds te verruimen en om belegging in andere dan nationale fondsen te veroorloven. Het zou zeker niet strooken met den geest des wetgevers, die wet niet toe te passen en haar dus te maken tot een doode letter. Bestaat er nu grond tot vrees voor kwade gevolgen van het in de wet gehuldigde stelsel? Ook dit betwijfel ik. Daartegen waken tal van voorschriften:

1°. het voorschrift, dat een kapitaal van f 48 000 000 belegd moet zijn in Nationale Schuld, alvorens tot belegging in andere fondsen mag worden overgegaan;

2°. dat de lijst van fondsen die voor belegging in aanmerking komen, jaarlijks wordt vastgesteld door het bestuur van het fonds en onderworpen aan de goedkeuring van den Minister van Financiën, terwijl die lijst, zoo noodig, in den loop van het jaar op gelijke wijze wordt herzien;

3°. dat de beleggingen zelf slechts mogen geschieden door den directeur van het fonds en dan nog slechts na goedkeuring des Ministers.

Die voorschriften zijn zoovele waarborgen tegen de gevaren die in het Verslag gevreesd worden.

Ik meen hiermede de gemaakte opmerking voldoende te hebben gerescontreed.

De beraadslaging wordt gesloten en het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XXVII. NADERE BEPALINGEN OMTRENT DEN ACCIJS OP HET GEDISTILLEERD. (131)

XXVIII. AANVULLING EN VERHOOGING VAN HET VIIDE HOOFDSTUK B DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1901. (74)

XXIX. AANVULLING EN VERHOOGING VAN HET VIIDE HOOFDSTUK B DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1900. (75)

XXX. WIJZIGING VAN HET VIIDE HOOFDSTUK B DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1900. (105)

XXXI. AANVULLING EN VERHOOGING VAN HET VIIDE HOOFDSTUK B DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1901. (119)

XXXII. VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK I DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1902. (2)

Deze wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XXXIII. VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK VII A DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1902. (2)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Harte van Tecklenburg**, *Minister van Financiën*: Mijnheer de Voorzitter! In één afdeeling had het, blijkens het Eindverslag der Commissie van Rapporteurs, de aandacht getrokken, dat men zich bij inkoop tot amortisatie van rentegevende Nationale Schuld steeds bepaalde tot inkoop van 3 pcts. Nationale Schuld. Gevraagd werd, of voor het uitsluitend op die wijze handelen afdoende reden bestond.

Op die vraag wensch ik te antwoorden: in de eerste plaats, dat er niet uitsluitend, zie bijv. dienst 1899, zoo gehandeld is. Voorts, dat terwijl art. 9 der wet van 27 September 1841 (*Staatsblad* n°. 35) niets bepaalt aangaande het type der te amortiseren Nationale Schuld, in verschillende wetten (zie art. 6 der wet van 30 December 1895, *Staatsblad* n°. 236, art. 2 der wet van 9 Juni 1898, *Staatsblad* n°. 142, art. 2 der wet van 29 Juni 1899, *Staatsblad* n°. 148) uitdrukkelijk voorgeschreven is hetzij inkoop van inschrijvingen in het Grootboek der 3 pcts. Nationale Schuld of van 3 pcts. rentegevende schuldbekentenissen, hetzij aflossing van 3 ten honderd rentegevende schuldbekentenissen.

Eindelijk, dat de gevolgde wijze van handelen rechtvaardiging vindt in het feit dat dientengevolge de effectieve rentelast sneller vermindering onderging, dan wanneer 2½ in stede van 3 pcts. Schuld ware geamortiseerd.

Het Eindverslag zegt met betrekking tot dit punt: „Wel is aan den laatstgenoemden inkoop eenig voordeel verbonden wat aangaat de vermindering van het aan renten te betalen bedrag, maar daartegenover staat, dat bij inkoop van 2½ pcts. Schuld een grooter nominaal bedrag wordt ingekocht.”

Het Eindverslag geeft dus toe, dat door de gevolgde wijze van handelen werd verkregen sneller vermindering van den effectieven rentelast, maar beweert, dat daartegenover staat een minder snelle delging van den nominalen schuldenlast.

Dienaangaande merk ik op, dat het ten slotte niet zoozeer aankomt op vermindering van den nominalen, als op delging van den effectieven schuldenlast. Nu laat zich aantoonen, dat in casu snellere vermindering van effectieven rentelast tevens ten gevolge heeft snellere delging van effectieven schuldenlast.

Volgens de vaste bepaling toch der verschillende leeningswetten, moet de door amortisatie van schuld bespaarde of vrijgevallen rente worden aangewend tot *nieuwe* amortisatie. Uit grotere rentebesparing vloeit mitsdien voort grotere delging van effectieven schuldenlast. Amortisatie van 3 pcts. Nationale Schuld (stel: volgens den jongstbekenden koers van 94½ pct.) heeft dus ten gevolge snellere vermindering van effectieven rentelast, en eo ipso van effectieven schuldenlast, dan amortisatie van 2½ pcts. Nationale Schuld (stel: volgens koers 80 pct.) zonde hebben.

Ik meen hiermede te hebben bewezen, dat er afdoende reden bestond voor de ten deze gevolgde wijze van handelen.

De heer **van Nierop**: Mijnheer de Voorzitter! Op dit late uur zal ik niet in debat treden met den Minister van Financiën, want ik geloof, dat dit ons wel eenigen tijd zou ophouden.

Ik wil daarom thans volstaan met de mededeeling, dat ik mij voorbehoud bij de behandeling van hoofdstuk VII B op deze quaestie terug te komen.

De beraadslaging wordt gesloten en het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XXXIV. VASTSTELLING DER MIDDELEN VOOR HET DIENSTJAAR 1902. (2)

Dit wetsontwerp wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Niets meer aan de orde zijnde gaat de Vergadering uiteen tot Maandag 6 Januari 1902.

